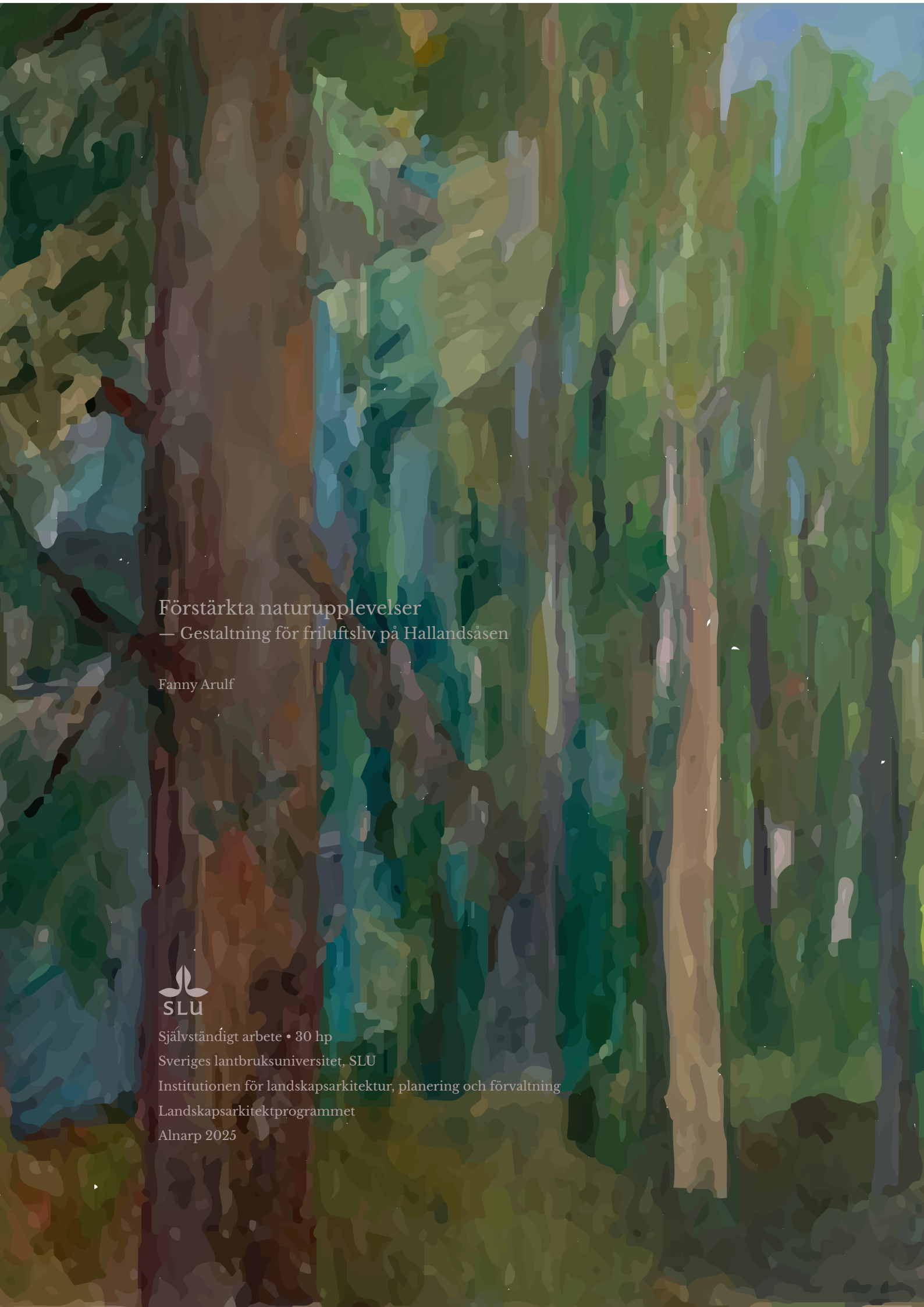

Förstärkta naturupplevelser — Gestaltning för friluftsliv på Hallandsåsen

Fanny Arulf

Självständigt arbete • 30 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitekturprogrammet

Alnarp 2025

Förstärkta naturupplevelser

- Gestaltning för friluftsliv på Hallandsåsen

Enhanced nature experiences - Design for outdoor life on Hallandsåsen

Fanny Arulf

Handledare:	Anders Folkesson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator:	Petra Thorpert, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator	Scott Wahl, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning och nivå:	30hp, A2E
Kurstitel:	Independent project in Landscape Architecture
Kurskod:	EX0846
Program:	Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2025
Omslagsbild:	Min farmor Ann-Marie Andersson, redigerad av mig Fanny Arulf
Nyckelord:	Naturupplevelser, Upplevelsevärden, Skogsbruk, Friluftsliv, Gestaltning i naturmiljö

Fotografier och illustrationer av Fanny Arulf, om inget annat anges.

Övriga bilder publiceras med upphovspersonens tillåtelse.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt. Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Tack!

Stort tack till min handledare Anders Folkesson för goda råd och stöd under arbetets gång.

Tack till min familj och mina vänner för uppmuntran.

Sammanfattning

Detta arbete undersöker hur naturmiljöer kan planeras och gestaltas för att framhäva platsens befintliga värden och skapa en förbättrad upplevelse. Särskilt fokus läggs på att förena rekreation och aktivt skogsbruk. Projektet resulterar i ett förslag på en lägerplats och en vandringsled vid Krämarebygget på Hallandsåsen, med tillhörande skötselprinciper. Utgångspunkten inkluderar miljöpsykologi, människors preferenser för olika naturmiljöer och skogsbruksmetoder. Studien visar att friluftsliv och produktionsskogsbruk kan samexistera, men kräver ett balanserat förhållningssätt mellan naturvård, rekreation och skogsbruk. Med anpassad skötsel och gestaltning kan områdets tillgänglighet och upplevelsevärden förstärkas, samtidigt som natur- och kulturvärden bevaras.

Abstract

This work examines how natural environments can be planned and designed to emphasize the existing values of the site and create an improved experience. Special focus is placed on combining recreation and active forestry. The project results in a proposal for a campsite and a hiking trail at Krämarebygget on Hallandsåsen, with associated management principles. The starting point includes environmental psychology, people's preferences for different natural environments and forestry practices. The study shows that outdoor recreation and production forestry can coexist, but requires a balanced approach between nature conservation, recreation and forestry. With adapted management and design, the accessibility and experiential values of the area can be enhanced, while preserving natural and cultural values.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	4
Abstract	5
INTRODUKTION.....	8
Bakgrund	9
Läsanvisningar	10
Syfte och frågeställningar	11
Metod	12
Litteraturstudier	12
Landskapsanalys	12
Fältstudier	12
Dialog	13
Gestaltning	13
MÄNNISKAN OCH NATUREN.....	14
Naturupplevelser	15
Perceived sensory dimensions	16
Skogsbruk	18
Skogsskötsel för rekreation	19
REFERENSPROJEKT.....	20
Björnerödspiggen	22
Backelerans strandängar	23
Hjällsjön	24
Reflektioner	25
FÖRARBETE.....	26
Platsbeskrivning - Krämarebygget	27
Förvaltning	28
Skogsbruksplan	29
Geologi	30
Skogslandskapet	30
Landskapstyper	33
Platsens historia	34
Karaktärsområden	38

GESTALTNINGSPROCESS.....	44
Att välja plats	45
Vindskyddet	46
Tillgänglighet	47
Skogsbrukets påverkan på platsen	48
Gestaltning med natur- och kulturvärden	50
En lärande- och iterativ process	52
Skötsel- och gestaltungsprinciper	53
FÖRSLAG.....	55
Övergripande förslag	56
Zoner i området	57
Zon 1 - Bokskog	59
Entré	59
Zon 2 - Björkskog	60
Zon 3 - Hagmark	61
Zon 4 - Lövsumpskog	62
Spång	62
Zon 5 - Ruinmiljö	63
Vindskydd	64
AVSLUTANDE REFLEKTIONER.....	65
Upplevelsevärden	66
Skogsbruk	66
Metoddiskussion	67
Att kategorisera upplevelser	68
Slutsats	69
REFERENSER.....	70
BILAGA 1.....	72
Checklista för bedömning	
av Perceived Sensory Dimensions (PSD)	

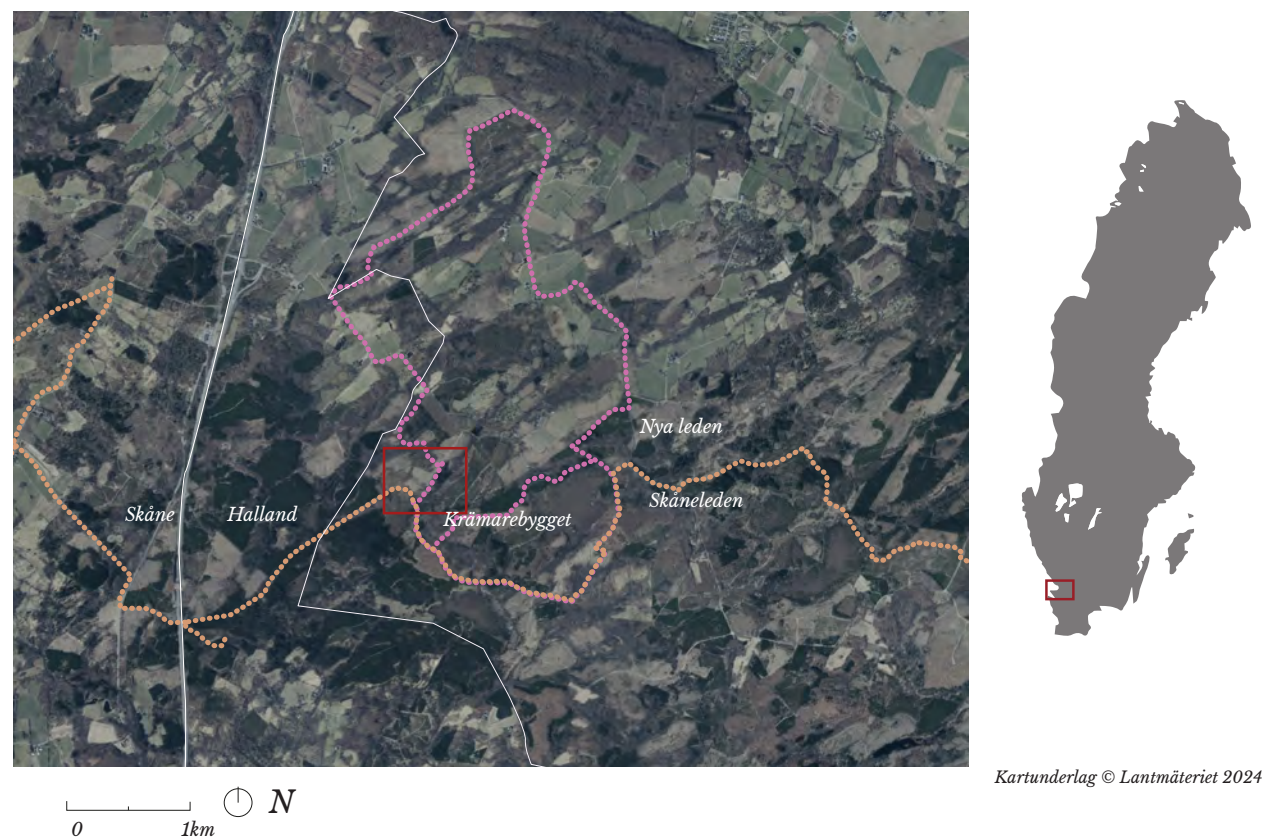
INTRODUKTION

I detta inledande avsnitt introduceras projektet Krämarebygget och dess kontext ur ett bredare perspektiv, tillsammans med uppsatsen syfte, mål och frågeställningar. Här presenteras också vilka metoder som har använts under arbetets gång.

Bakgrund

Naturvistelse och att vandra i skog är en av våra vanligaste fritidsaktiviteter. Mer än hälften av svenskarna är ute i naturen till vardags och varje år görs omkring 373 miljoner besök i svenska skogar (Faskunger, 2020, Hannerz et al., 2016). Forskning visar att naturmiljöer har positiva effekter på hälsa och välbefinnande, särskilt miljöer som upplevs som rofyllda, naturliga och tillgängliga (Grahm & Stigsdotter, 2010; Kaplan et al., 1998; Ulrich, 1986). Samtidigt är skogen inte bara en plats för rekreation, utan också för produktion. Dagens skogsbruk lämnar spår som påverkar både naturvärden och upplevelsen negativt – till exempel i form av kalhyggen, körskador och avverkningsrester (Hannerz et al., 2016; Gundersen & Frivold, 2008). Det skapar ett behov av nya strategier där skötsel och gestaltning samverkar för att både värna och utveckla platsers kvalitet. Region Halland har initierat ett projekt för att stärka besöksnäringen genom att utveckla nya friluftsområden på Hallandsåsen. I Allgustorp, ett 350 hektar stort skogsområde, planeras en ny vandringsled som ska kopplas samman med Skåneleden. Området har brukats i tusen år och rymmer spår av äldre odlingslandskap, gårdsbebyggelse och skogshistoria. Intill Skåneleden och den tilltänkta leden ligger Krämarebygget – en gammal gårdsplats där resterna av husgrund och stengårdsgårdar fortfarande finns kvar. Regionen har pekat ut platsen som en möjlig punkt för etablering av en ny lägerplats.

Krämarebygget är en plats med både natur- och kulturvärden, men som idag är svårtillgänglig och präglad av igenväxning och tidigare avverkning. Det ägs av Region Halland och har under det senaste seklet genomgått stora förändringar genom avverkning, plantering och igenväxning. Idag domineras området av produktionsskog, men det rymmer också naturvärden och kulturhistoriska strukturer som gör det särskilt intressant att utveckla för rekreation. Utmaningen ligger i att friluftsliv och aktivt skogsbruk ska kunna samexistera, utan att det sker på bekostnad av ekologiska värden eller besöksupplevelsen. Det finns därför ett behov av ett integrerat angreppssätt där rekreation, skötsel och platsens befintliga kvaliteter hanteras i samspel. Här planeras en ny lägerplats som tar tillvara och förstärker platsens karaktär. Krämarebyggets lokalisering i förhållande till Hallandsåsen och Skåneleden framgår i figur 1.

Figur 1. Kråmarebyggets lokalisering på Hallandsåsen. Karta visar det aktuella området i förhållande till Skåneleden samt den nya ledsträckning som föreslås gå genom området.

Läsanvisning

Denna uppsats är uppbyggd för att stegvis leda läsaren genom projektets kontext, analys och gestaltungsförslag. Arbetet riktar sig till personer med intresse för landskapsarkitektur, friluftsliv, skogsskötsel och gestaltning av naturmiljöer, men kan även vara av värde för markägare, planerare eller beslutsfattare.

Uppsatsen är indelad i sex huvudkapitel. **Introduktionen** presenterar syfte, frågeställningar och metod. Därefter följer **Människan och Naturen**, som behandlar teorier om naturupplevelser och skogsbrukets påverkan på rekreationsvärden. I **Referensprojekt** redovisas analyser av tre besökta lägerplatser. **Förarbete** beskriver platsens karaktär, historia och landskapstyper. **Gestaltungsprocessen** redogör för hur gestaltungsidéer utvecklats, i dialog med analys, teori och referenser. Slutligen presenteras ett **Förslag** och uppsatsen avslutas med **Reflektioner** kring resultat, metod och lärdomar.

Läsaren kan välja att följa arbetet kapitel för kapitel, eller gå direkt till specifika delar utifrån intresse.

Syfte & Mål

Syftet med denna studie är att utforska hur naturmiljöer kan planeras och gestaltas för att lyfta fram befintliga värden och stärka upplevelsen av platsen, med särskilt fokus på samverkan mellan rekreation och aktivt skogsbruk. Målet är att ta fram ett skötsel och gestaltungsförslag för området som stärker upplevelsevärden på platsen med hänsyn till, och med inspiration från, natur och kultur i omgivningen.

Frågeställning

Hur kan ett frilufisområde planeras så det kan samexistera med ett produktionsskogsbruk?

Hur kan en lägerplats utformas för att förstärka besökarens upplevelse av ett frilufisområde och bli en målpunkt för frilufsutövare?

Metod

Litteraturstudier

Litteraturstudier har genomförts under hela arbetets gång kring huvudsakligen två fokusområden, en del om skogsbruk och en del om människans relation till naturen. En fördjupning om skogsbruk och skötsel av naturmark genomfördes för att bilda en uppfattning om hur skogsbruket kan anpassas för friluftsliv. Skogsskötselserien, som finns tillgänglig på Skogsstyrelsens webbplats, har varit till stor hjälp och ger en god överblick på hur skogsbruk fungerar. För att förstå människans preferenser i naturen och vilka upplevelsevärden som är viktiga att bevara och förstärka har Stoltz och Grahns (2021) teori Perceived sensory dimensions: An evidence-based approach to greenspace aesthetics varit av stor vikt. Litteratur om landskapet på Hallandsåsen har undersökts i samband med landskapsanalys för att få djupare förståelse för områdets olika karaktärer och kontext. Ytterligare information har erhållits från forskningsartiklar, framförallt från SLU-bibliotekets söktjänst PRIMO och Web of Science. Litteratursökning har genomförts under hela arbetets gång med hjälp av sökord som naturupplevelser, skogsbruk och friluftsliv, perceived sensory dimensions, forest management, forest design, experiences of nature.

Landskapsanalys

Flera analyser har genomförts i olika skalor med syftet att undersöka platsens karaktärer och upplevelsevärden. Landskapsanalys är ett viktigt verktyg för att förstå relationen mellan människa och plats genom att kartlägga ekologiska, kulturella och visuella värden (Schibbye & Pålstam, 2001). Tillvägagångssättet har inspirerats från *Integrerad landskapskaraktärsanalys* av Trafikverket (2020). Som används för att kartlägga karaktärer och funktioner i ett landskap, genom att studera olika teman. Metoden möjliggör observationer av landskapets känslighet, förutsättningar och potential (ibid). I det här arbetet berörs teman såsom markanvändning, skogstyper, platsens historia och kulturarv samt upplevelsevärden. En ytterligare analys med fokus på upplevelsevärden genomfördes i en mindre skala kring Krämarebygget. Där fem fokusområden valdes ut. Analysen är utförd med hjälp av åtta huvudsakliga kvaliteter, så kallade Perceived Sensory Dimensions (PSD), som människor föredrar i grönområden (Grahns & Stigsdotter, 2010; Pálsdóttir et al., 2018; Stoltz & Grahns, 2021). Information har erhållits dels genom kartor från Lantmäteriet, Skogsstyrelsen och från Region Halland men också genom platsbesök och dialog med sakkunniga.

Fältstudier

En viktig del av landskapsanalysen är platsbesök och inkluderas ofta i olika stadier av processen (Trafikverket, 2020). Projektplatsen har besökts vid flera tillfällen under arbetets gång, både med bil och till fots och har dokumenterats med skisser och foton. Dels för att personligen uppleva

platsen och dess föränderlighet under olika väder och årstider, men också för att genomföra olika delar av arbetet och komplettera delar. Det första besöket var den 16 oktober 2023 och bestod till största del av att lära känna platsen och få en uppfattning om landskapet. Det var tidigt i Oktober och relativt svårorienterat på grund av vegetationen. Vid det andra besöket, den 20 november 2023, som skedde parallellt med analys var arbetet mer systematiskt där fokus låg på inventering av området. Inventeringen genomfördes genom kartläggning av skogskaraktärer, strukturer och utmärkande kvaliteter. Eftersom upplevelsevärden har varit en stor del av projektet låg ett stort fokus på detta. Den 15 december var det tredje och sista besöket där huvudsyftet var att komplettera kartor och analyser. Eftersom hösten övergått till vinter var trädkronorna kala och platsen mer överskådlig och lättorienterad, vilket gav nya insikter om platsen. Utöver detta har även ett flertal lägerplatser i olika naturmiljöer besökts under arbetets gång. Referensplatserna har analyserats utifrån aspekter som funktion, materialval, rumslighet och hur de samspelar med platsens befintliga karaktär. Skötsel och förvaltning har inte varit ett primärt analysområde, men nämns där det haft tydlig påverkan på upplevelsen eller gestaltningen. Det har dels varit platser i närheten, runt Malmö, men också i Strömstad, Kristianstad och Söderfors. Lärdomar från platsbesöken har sedan varit en del av de programpunkter som legat till grund för Krämarebyggets utformning.

Dialog

Vidare information har tillhandahållits genom dialog med Region Halland, som tidigt i arbetet bidrog med ett ramverk för projektet. Dialog och samtal kring landskapet är ofta en viktig komplettering till landskapsanalysen och kan ge värdefull information och nya insikter om landskapet (Trafikverket, 2020). En nyckelperson i detta sammanhang har varit Staffan Johansson, strateg på Region Halland, som dels har delgett information om framtidsplanerna för området, dels bidragit med värdefull lokalkännedom. Vår kontakt har skett via e-post, där jag fått svar på öppna frågor rörande platsens historik och utveckling. Den huvudsakliga informationen som använts i arbetet baseras på kommunikation daterad den 28 november 2024, där Staffan delade med sig av sin samlade kunskap om området. Staffan har godkänt att hans namn och titel används i detta arbete. Hallands skogsförvaltning Södra har också bidragit med uppgifter om skogsbestånden i området och hur dessa sköts dels genom skogsbruksplan men även dialog.

Gestaltning

Litteratur, analysarbetet och referensbesöken har lett fram till programpunkter som förslaget är baserat på. Utöver analysarbetet har gestaltningen bestått av skissande i en iterativ process från projektets start, vilket har gett möjlighet till testande av olika lösningar. Under arbetet ingick användning av såväl analoga som digitala skissmetoder. Arbetet med digitala verktyg omfattade följande program: InDesign, Adobe Illustrator, AutoCAD, ArcGIS och SketchUp.

MÄNNISKAN OCH NATUREN

I detta kapitel utforskas människans relation till naturen. I den första delen presenteras tidigare forskning om korrelationen mellan hälsa och natur med fokus på vilka naturmiljöer som föredras av människor. Här introduceras även teorin *perceived sensory dimensions* som är återkommande i uppsatsen. I andra delen ges en övergripande beskrivning av dagens skogsbruk samt olika metoder för skogsskötsel.

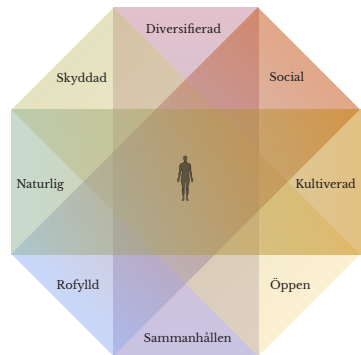
Naturupplevelser

Skogen är en viktig källa till rekreation och forskning visar att naturliga miljöer kan ha positiva effekter på människors hälsa och välbefinnande (Grahn & Stigsdotter, 2010; Kaplan et al., 1998; Ulrich, 1986). Miljöpsykologen Roger Ulrich var en av de första forskarna inom ämnet och publicerade flera studier. Bland annat kunde han visa att patienter på sjukhus med utsikt mot grönska mådde bättre och återhämtade sig snabbare än de som hade utsikt mot en tegelvägg (Ulrich, 1986). Forskarna Rachel Kaplan och Stephen Kaplan förklarar hur människor återhämtar sig från stress bättre i naturmiljöer än i urbana miljöer. Kaplans teori, Attention Restoration Theory (ART), skiljer på två olika sorters fokus hos människan: riktad uppmärksamhet och spontan uppmärksamhet, även kallad fascination (Kaplan et al., 1998). När vi har riktad uppmärksamhet, vilket krävs i exempelvis stadsmiljöer eller på jobbet, går hjärnan på högvarv för att bland annat filtrera bort oönskade sinnesintryck (ibid.). Att vistas i sådana miljöer kan leda till stress och utmattnings (ibid.). När vi däremot vistas i naturen tar den spontana uppmärksamheten över (ibid.). Vi möts fortfarande av sinnesintryck, såsom fågelsång, skogsdoft och grönska, men dessa är avslappnande och tröttar inte ut hjärnan, utan ger oss istället möjlighet till återhämtning (ibid.). Författarna Kaplan och Kaplan (1989) menar att människor föredrar omgivningar där naturen dominerar över den byggda miljön. Miljöer som är öppna men väl definierade med jämnt underlag och träd som ger ett djup i landskapet. Jay Appleton föreslog att människor har en nedärvd preferens för platser som historiskt varit optimala för vår överlevnad (Appleton, 1996). Teorin är känd som prospect-refuge och förklarar att vi dras till miljöer som både ger en tydlig överblick över området och samtidigt en känsla av skydd (ibid.).

Det finns stora skillnader i vår natur med olika klimat, ekosystem och skogsbrukssystem och således viktigt med sammanhanget i olika studier (Kuuluvainen, 2016). Studier om preferenser för skogsstrukturer baserade i Skandinavien visar att många föredrar äldre blandskogar med grova träd och god genomsikt (Gundersen & Frivold, 2008). Naturupplevelsen förstärks av variation i trädslag och strukturer, medan tät ungskog ofta upplevs som mindre attraktiv och svårframkomlig (ibid.). Stora kalhyggen och tydliga spår av skogsbruk uppskattas däremot betydligt mindre. Våra upplevelser kan variera och påverkas av faktorer som genetiskt arv, kulturell bakgrund, barndom och utbildning (Mebus et al., 2013; Stoltz & Grahn, 2021). Det beror också på vårt aktuella behov och sinnesstämning (Stoltz & Grahn, 2021). Ibland söker vi livliga sociala miljöer, medan vi vid andra tillfällen längtar efter stillhet och ro (ibid.).

Perceived sensory dimensions

Studier har identifierat åtta huvudsakliga kvaliteter, så kallade Perceived Sensory Dimensions (PSD), som människor föredrar i grönområden och som är viktiga för vår hälsa (Grahn & Stigsdotter, 2010; Kaplan et al., 1998; Ulrich, 1986). Det förklarar hur människor uppfattar grönområden med hjälp av olika dimensioner (Grahn & Stigsdotter, 2010). Idén med PSD är att skapa en övergripande och evidensbaserad kategorisering av kvaliteter i ett grönområde som människor tolkar och bedömer på ett liknande sätt (ibid.). Metoden har använts i olika skalor vid planering och utformning av grönområden men också vid utvärdering av miljöer (ibid.).

Figur 2. Perceived Sensory Dimensions. Figuren är framtagen av författaren och bygger på Grahn och Stoltz (2022).

Figur 2 visar hur de åtta karaktärerna i modellen är placerade för att återspegla ett visst samband mellan närliggande kvaliteter samt bilda fyra motsatspar: naturlig eller kultiverad, rofylld eller social, öppen eller skyddad, sammanhållen eller diversifierad (Grahn & Stoltz, 2022). Kvaliteter som ligger nära varandra i modellen kan ses som besläktade och kan därmed relativt enkelt samexistera i en och samma miljö. Däremot representerar motsatta par tydliga kontraster, vilket innebär att de ofta är svåra att förena utan att de kommer i konflikt med varandra. Däremellan kan karaktärerna betraktas som neutrala i sina relationer. Stoltz och Grahn (2021) menar att en kombination av tre närliggande kvaliteter kan fungera i symbios med varandra och således uppnå tillfredsställande miljöer utan konflikt mellan estetiska funktioner. Att främja en fjärde kvalitet kan fungera, men med risk att försvaga kvaliteter som redan stöds på platsen.

Vid återhämtning har det visat sig att de viktigaste kvaliteterna i en miljö är de längst ned till vänster i modellen, dvs. skyddad, naturlig, rofylld och sammanhållen (Grahn & Stigsdotter, 2010; Pálsdóttir et al., 2018). Det föreslås också att de motsatta kvaliteterna, det vill säga öppen, kultiverad,

social och diversifierad, ofta betraktas som mindre viktiga eller till och med negativa av personer med höga stressnivåer. Särskilt den sociala dimensionen som ofta anses vara den minst önskvärda vid återhämtning, medan den rofyllda kvaliteten framstår som den mest återhämtande (ibid.).

Nedan följer en beskrivning av de olika dimensionerna från: Indikatorer för hälsopromoverande urbana grönområden (Grahn & Stoltz, 2022).

Naturlig Den naturliga dimensionen är sådant som upplevs vilt och orört av människan. Upplevelsen förstärks om miljön har formats på ett naturligt sätt under en längre tidsperiod. Det kan vara miljöer med element som mossor, lavar, gamla träd, död ved, stora stenblock och vegetation som spridits naturligt. Ofta krävs större områden för en stark upplevelse men nämnda objekt kan även erbjuda denna kvalitet till mindre områden.	Skyddad Det beskriver miljöer som erbjuder en känsla av skydd och säkerhet, där det antingen går att koppla av i ensamhet eller att spendera tid i mindre sociala sammanhang. Denna kvalitet förknippas ofta med relativt slutna utrymmen, gömställen och tillflyktsorter av varierande storlek. "Att se utan att bli sedd" är en vanlig typ av uttalande i vårt kvalitativa material.
Kultiverad Denna karaktär har en bred betydelse och kan referera till allt som är påverkat av människan. Det kan handla om gamla eller konstnärliga artefakter och odlad mark men också sociala levnadsmönster och spår efter människans tro och värderingar. Denna karaktär kan upplevas på relativt små ytor samt i enstaka objekt.	Öppen Denna karaktär beskrivs som öppna miljöer med bra översikt och gott om plats för olika aktiviteter. Det handlar dels om ett behov av vyer, utsikter, utblickar och panoraman: att kunna se långt bort och att ha en känsla av överblick över omgivningen. Dels ett område där man kan gå in i ett öppet utrymme för att ströva fritt eller ägna sig åt olika andra aktiviteter. Författarna skiljer dessa två åt till viss del där det senare fallet innebär en viss fysisk exponering, för naturens kraft eller för andras blickar.
Rofylld Stoltz och Grahn beskriver en lugn, stillsam och säker miljö, utan buller och störningar. En miljö som tillåter besökaren att slappna av och låter tankarna vandra fritt. Lugna naturljud som inger en känsla av lugn och ro kan bidra till upplevelsen. Det är viktigt att miljön har en frånvaro av andra människor och att den är väl underhållen och inte är nedskräpad. Denna karaktär har en stark korrelation med behov av återhämtning från stress eller trötthet.	Sammanhållen Denna kvalitet handlar om en enhetlig miljö som är sammanhållen i struktur och innehåll. En känsla av att vara omgiven och röra sig i en annan värld beskrivs den som. Det krävs oftast ett större område utan hinder som vägar för att denna upplevelse ska infinna sig.
Social Denna karaktär handlar om närvaron av andra människor; en plats där vi kan mötas och interagera med andra. Det kan dels vara i form av sociala interaktioner och möten såsom att prata, äta, dricka, dansa, handla, leka. Men också av att betrakta andras närvaro på avstånd. Denna karaktär kan verka synonym med stadslivet och upplevs ofta på det täta, livliga torget eller parken, med butiker och handel, restauranger och kaféer.	Diversifierad Detta beskriver en komplex och variationsrik miljö med mångfald och livlighet. Ofta är denna karaktär associerad med biologisk mångfald och artrikedom men kan också vara en strukturell variation. Det kan betyda en kombination av olika objekt som stenar, vattendrag och växter. Men det kan också inkludera olika former, färger, dofter och texturer. Även rumsliga förändringar, såsom ett kuperat landskap eller flerskiktad vegetation.

Skogsbruk

Närmare två tredjedelar av Sveriges yta består i dagsläget av skog men den skog som finns idag har förändrats betydligt de senaste seklet (Naturskyddsföreningen, 2021). Samtidigt har skogens volymminnehåll nästan fördubblats sedan början av 1900-talet (Naturvårdsverket, 2023). Vilket är en följd av dagens virkesproduktion, som gjort att skogen växer mer och tätare, där det varje år avverkas mindre än vad skogen växer (ibid.). Däremot består den skog som finns gott om idag av ung och tät produktionsskog, där majoriteten av träd är av samma trädslag och ålder (Naturskyddsföreningen, 2021). Sedan 1950-talet har mer än hälften av all skog kalavverkats, åtminstone en gång och skiljer sig från skogarna i det naturliga landskapet (ibid.). Det som räknas in som dagens skog inkluderar även kalhyggen (ibid.). Sveriges skogsbrukssystem har traditionellt delats in i två olika kategorier baserat på vilken höjdsiktning skogen har (Albrektsson et al., 2012):

Trakthyggesbruk: En metod som skapar enskiktade skogar med träd av samma ålder. Det har varit den dominerande metoden i Sverige sedan 1950-talet. Målet är att ha ett jämnt trädbestånd för att till slut avverkas och sedan börja om igen. Föryngringsfasen kan här utföras på många olika sätt. Det vanligaste idag är plantering men naturlig föryngring är ett annat tillvägagångssätt som sker med antingen plantor som redan finns i trädbeståndet eller med mogna träd som lämnas kvar för fröfall, beståndet kan då tillfälligt vara tvåskiktat.

Blädningsbruk är en metod för skogsskötsel som används för att bevara fullskiktade skogar, där träden är av olika höjd och ålder. Skogen sköts genom återkommande gallringar, så kallad blädning. Där avverkar man främst de största och grövsta träden vilket gör att skogen behåller sin flerskiktade struktur. Återväxten sker naturligt, utan att några särskilda föryngringsåtgärder behöver vidtas. En fullskiktad skog ser ungefär likadan ut hela tiden och det går därför inte att urskilja olika utvecklingsfaser.

Blädning fungerar bäst med skuggtåliga trädslag som gran och bok. Det finns dock andra metoder som fungerar med andra trädslag, men dessa metoder är relativt outforskade i Sverige. Volymblädning, Lübeckmodellen, Naturkultur, måldiameterhuggning och gammaldags plockhuggning är alla olika modeller för avverkning där bestånden hålls skiktade i olika grader och aldrig kallägger marken (ibid.). Dessa metoder benämns ofta med det gemensamma namnet hyggesfritt skogsbruk (Hannerz et al., 2016). Hyggesfria metoder erbjuder stor flexibilitet när det gäller hur man kan anpassa avverkningsfasen för olika behov (ibid.). Det går att bestämma hur tätt träden ska stå kvar efter avverkningsfasen och att fokusera specifika trädslag eller individuella träd av vissa storlekar (ibid.).

Skogsskötsel för rekreation

Utöver hyggesfria metoder kan skogsskötseln anpassas till rekreation genom olika åtgärder. Gallringar bör utföras med hänsyn till både genomsikt och insynsskydd, och det är viktigt att undvika körskador, nedskräpning och kvarlämnade avverkningsrester (Gundersen & Frivold, 2008). Körskador av skogsmaskiner kan försämra framkomligheten och upplevas negativt av skogsbesökare i friluftsområden (Hannerz et al., 2016). Att köra då marken har så god bärighet som möjligt är därför viktigt (ibid.). Det kan vara under sommartid när marken är torr eller vid tjäle (ibid.). Människors upplevelser av skogen formas inte enbart av den övergripande strukturen och skötseln utan också av småskaliga detaljer där de rör sig eller väljer att stanna (Hannerz et al., 2016). Gläntor, utsiktsplatser, rastplatser, lekområden och badplatser fungerar ofta som naturliga mötespunkter och är särskilt betydelsefulla för besökarens helhetsintryck (ibid.). För att förstärka positiva intryck kan man framhäva element som upplevs som unika eller intressanta, såsom utsikter, stora stenar eller gamla och karaktäristiska träd (ibid.). God framkomlighet och utformningen av anordningar som leder, skyltar och rastplatser spelar också en central roll för besökarens upplevelse. Val av material, placering i terrängen och formgivning behöver noggrant anpassas för att dessa inslag ska smälta in i miljön på ett harmoniskt sätt (Mebus et al., 2013). Enligt Mebus et al. (2013) handlar tillgänglighet i natur- och kulturområden inte bara om den fysiska utformningen utan också om kunskapsförmedling och information. Informationen bör både före och under besöket ge praktisk vägledning om vilka anordningar och vilken service som finns tillgänglig i området (Naturvårdsverket, 2011).

REFERENSPROJEKT

Här presenteras analys och referensbilder från mina platsbesök. Lärdomar från besöken har sedan varit viktiga i gestaltningsprocessen och varit en grund till principerna för gestaltningen.

Referensplatser

Underprocessen har jag besökt ett flertal lägerplatser och naturområden som har gett mig inspiration till platsval, funktioner och utformning av den egna lägerplatsen. Besöken har skett både avsiktligt inom ramen av denna uppsats men också spontant utifrån eget intresse. Ett urval av besökta platser har sedan inventerats och analyserats vidare för att få djupare förståelse för vilka tillägg som fungerar väl i en naturmiljö. Vid analysen av referensplatser har ett antal vägledande punkter använts. Dessa punkter bygger på den tidigare forskning som arbetet utgår från och är följande:

Platsval och tillgänglighet: Var är lägerplatsen belägen och hur tar sig besökare dit?

Funktioner och information: Vilka funktioner finns i närheten och hur får besökare information om platsen?

Utformning och material: Hur är lägerplatsen utformad, vilka material har använts och hur påverkar dessa platsens uttryck?

BJÖRNERÖDSPIGGEN

31 OKTOBER 2023

Platsval och tillgänglighet

Lägerplatsen är belägen längs Bohusleden i Strömstads kommun, högst upp på Björnerödspiggen – Bohusläns högsta berg – vilket gör platsen till en naturlig målpunkt. Vindskyddet som utgör platsens nav visas i figur 3. Den är dock svårtillgänglig; stigen upp är stenig och brant, och under vintertid blir hållarna hala. Parkering finns vid bergets fot, vilket innebär att platsen endast kan nås till fots. I närheten finns även ett bronsåldersröse.

Funktioner och information

Platsen rymmer ett vindskydd, grillplats med sittbänkar, utkikstorn, vedförråd och vattensamlare (se figur 4, 5 och 9). Från utkikstornet erbjuds en vidsträckt utsikt över landskapet, med informativa skyltar som presenteras i figur 7. Pulkor finns att låna. Information om området och Bohusleden finns i vindskyddet, liksom en skylt om stenröset (se figur 6.). En brevlåda för gästbok finns också på platsen, vilket framgår i figur 8.

Utformning och material

Vindskyddet är riktat mot söder, med eldstaden placerad vid öppningen – vilket gör att värmen från elden kan nå in när solen står lågt. Materialen är huvudsakligen trä, och platsen ramas in av martallar och äldre tallar som skapar en tydlig karaktär. Trots enkelheten känns platsen omhändertagen – vindskyddet är i gott skick och området hålls fritt från skräp.

Figur 3. Vindskyddet på Björnerödspiggen.

Figur 4. Vindskyddet på Björnerödspiggen.

Figur 5. Utkikstorn på Björnerödspiggen.

Figur 6. Text om stenröset.

Figur 7. Utsikt från utkikstornet med skyltar om omgivningen.

Figur 8. Brevlåda för gästbok.

Figur 9. Sidan av vindskyddet med karta, vattensamlare och pulkor.

BACKELERANS STRANDÄNGAR

7 NOVEMBER 2023

Platsval och tillgänglighet

Platsen ligger på Rossö i Strömstads kommun, nås via en grusväg och ligger nära skola och förskola. Den är utformad tillsammans med elever och används frekvent av dem, men är öppen för allmänheten. Omgivningen består av tallskog och strandängar, med bevarade träd som skapar en tydlig skogskänsla. Vindskyddets placering och relation till omgivningen syns i figur 11 och 12.

Funktioner och information

Ett vindskydd och två grillplatser finns. Intill vindskyddet finns en låda med enkel utrustning som sittunderlag och grillredskap (se figur 13.). Skyltar vid infarten informerar om området historia (se figur 14.). Barn har byggt egna kojor i omgivningen, vilket bidrar till platsens karaktär.

Utformning och material

Vindskyddet är byggt i trä och har ett grästak, vilket ger ett lummigt, inbäddat intryck (se figur 10). Materialvalen smälter väl in i den omgivande miljön. En bevarad stengårdsgård, som bidrar till platsens kulturprägel, syns i figur 15.

Figur 10. Taket av gräs gör att vindskyddet smälter in i naturen.

Figur 11. Vindskyddet.

Figur 12. Vindskyddet.

Figur 13. Detaljer som gör upphöjer vistelse vid vindskyddet. Bland annat ved och sittunderlägg.

Figur 14. Tydliga skyltar som berättar om platsens historia och omgivning.

Figur 15. Stengårdsgård.

HJÄLLSJÖN

4 NOVEMBER 2023

Platsval och tillgänglighet

Hjällsjön ligger i Söderfors kommun vid nedre Dalälven och är en populär fiskesjö. En stor del av området är tillgänglighetsanpassat vilket syns tydligt. Området är tydligt tillgänglighetsanpassat, med breda, släta gångar och en träbro över sjön. Det finns en parkeringsplats i anslutning till området med handikapparkering vilket gör det enkelt för alla att ta sig till platsen. Vindskyddet och grillplatsens är placerat med utsikt över sjön (se figur 16.).

Funktioner och information

Mellan parkeringen och sjön finns en tillgänglighetsanpassad toalett (se figur 17.). Bron går över hela sjön och gör det möjligt att ta sig över utan att gå runt (se figur 18.). Där det är blött finns spänger som gör det enkelt att ta sig runt i området (se figur 20.). En tillgänglighetsanpassad bänk med armstöd, som gör det lättare att resa sig, visas i figur 21. Information om området och sjön finns både på parkeringen och på vindskyddet (se figur 22.).

Utformning och material

De flesta konstruktioner är i trä. Räckena på bron har skårar för fiskespön – en liten detalj som gör stor skillnad för användbarheten (se fgiur 23.). Platsen kombinerar funktion och naturupplevelse på ett välavvägt sätt. Figur 19 visar en av de tillgänglighetsanpassade gångvägarna som underlättar framkomligheten i området.

Figur 16. Vindskydd och eldstad.

Figur 17. Anpassad toalett.

Figur 18. Bro över sjön.

Figur 19. Tillgänglighetsanpassad gång.

Figur 20. En spång är ett bra sätt att tillgängliggöra sumpmarken.

Figur 21. Bänk med armstöd gör det enkelt att vila för en bred målgrupp.

Figur 22. Informationstavla vid parkering.

Figur 23. Skåra i handräcket för fiskespö.

Reflektioner

De valda referensplatserna representerar olika typer av friluftsmiljöer i naturpräglade kontexter. Genom dessa platsbesök har jag fått konkret förståelse för hur funktioner som vindskydd, grillplatser och informationsskyltar kan integreras i landskapet utan att ta över. Placering visade sig särskilt viktig – vindskydd som förhåller sig till väderstreck, vyer och rumslighet upplevs som mer välkomnande. Detta kan kopplas till teorin om prospect och refuge av Appleton (1975), där både överblick (prospect) och skydd (refuge) är centrala för att skapa trygga och attraktiva miljöer.

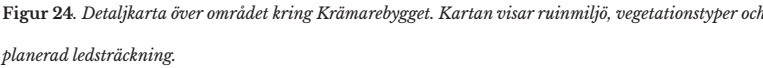
Flera observationer knyter även an till Grahn och Stoltz (2021), som betonar vikten av rumslig variation och dimensioner som rofylldhet, naturlighet och skydd i naturmiljöer. Exempelvis upplevdes vissa vindskydd som särskilt inbjudande tack vare en kombination av kvaliteter som skyddad, rofylld och sammanhållen. Detta kan också kopplas till de mest återhämtande karaktärerna enligt PSD-modellen (Perceived Sensory Dimensions) – ett centralt verktyg i denna studie.

Kaplan och Kaplans (1998) Attention Restoration Theory kan också tillämpas – platser där miljön erbjuder fascination, tydlig struktur och ett visst mått av utforskarhet framstod som särskilt stimulerande. Det understryker vikten av att skapa miljöer som underlättar mental återhämtning och samtidigt väcker nyfikenhet.

Tillgänglighetsanpassningarna i vissa av platserna visar också hur god design kan öppna naturen för fler utan att miljön förlorar sin karaktär. Detta ligger i linje med Mebus et al. (2013), som poängterar att både fysisk tillgänglighet och information är centralt för upplevelsen. Sammantaget tar jag med mig att det inte krävs stora ingrepp för att skapa användbara och meningsfulla platser i naturen – det handlar snarare om att läsa av landskapet och förstärka dess inneboende kvaliteter.

I detta kapitel är målet att ge en heltäckande förståelse av Krämarebygget och området runt. Här presenteras landskapets historia, karaktärsanalys, skogsbruksplan och platsens upplevelsevärden.

Krämarebygget har fått sitt namn från en gård som tidigare låg på platsen, där idag resterna av husgrunden och tillhörande stengårdsgårdar ännu finns kvar. Området ägs av Region Halland, som har förvaltat marken sedan 1949. Den tidigare lövskogen och ängs- och hagmarken har under de senaste decennierna vuxit igen och ersatts av produktionsskog, främst gran. Samtidigt finns fortfarande brukad åkermark och flera naturvärden i området, som alsumpskog och hedädellövskog med bok (Länsstyrelsen, 2021). Idag är området delvis svårtillgängligt och präglad av spår från tidigare avverkning, såsom körskador och kalhyggen. I förslaget länkas platsen till Skåneleden genom en ny ledsträckning som passerar genom det föreslagna fokusområdet (se figur 24.)

Förvaltning

Området runt Krämarebygget förvaltas idag av Södra skogsägarna. Enligt information från dem (personlig kommunikation, 7 januari 2025) finns flera olika mål för området där produktion är det primära, men det finns även delar avsatta med hänsyn till naturvärden och kulturmiljöer. Som hjälpmedel för skogsbruket i området använder Region Halland en skogsbruksplan, vilket är ett verktyg för att omsätta mål med skogen i praktiken. Planen för området presenteras på nästa sida som figur 25 och är ett urklipp från en mer övergripande plan.

I en skogsbruksplan används ofta målklassning som är ett system för avvägning på fastighetsnivå mellan produktion och andra värden i skogen.

Det finns fyra olika målklasser:

PG Produktion med generell hänsyn

Område där målsättningen är skogsproduktion med hänsyn till naturvärden, kulturmiljöer och sociala värden.

K Kombinerade mål

Område där hänsyn till naturvärden, kulturmiljöer och/eller sociala värden är större än vid produktion med generell hänsyn och där hänsynen utgör 10–85 % av arealen.

NS Naturvård skötsel

Område där målsättningen i första hand är naturvård och där naturvärdena är i behov av återkommande skötsel. NS kan även innehålla höga kulturvärden och sociala värden.

NO Naturvård orört

Område där målsättningen är naturvård och där naturvärdena gynnas bäst genom fri utveckling.

Skogsbruksplan

Figur 25. Skogsbruksplan för området kring Krämarebygget. Urklipp ur Region Hallands övergripande skogsbruksplan, framtagen med hjälp av Södra Skogsägarna. Kartan visar målklassning av olika bestånd, där produktionsmål vägs mot hänsyn till natur- och kulturmiljövärden. (Källa: Södra Skogsägarna, personlig kommunikation, 7 januari 2025). Kartunderlag © Lantmäteriet 2024.

Krämarebygget

Område	Mål-klass	Ålder (år)	Beskrivning	Åtgärder	Kommentar
347	PG	7	Maskinplanterad gran	Återväxtkontroll Röjning	
348	NS	135	Naturvård, delvis nyckel-biotop, ädellöv enligt lag	Ingen åtgärd	
349	PG	7	Maskinplanterad gran	Återväxtkontroll Röjning	
350	PG	106	Ädellöv enligt lag, framtida lövdominans	Ljushuggning	Landskapsvård vid vägen i norr
355	-		Inäga, kulturminne		
356	PG	8	Planterad bok 2017, Luckigt Framtida lövdominans Ädellöv enligt lag	Återväxtkontroll Viltskyddsbehandling Röjning	Självföryngring i öster Akta torpruin och stengårdsgård
357	PG	30	Gallrat, luckigt Framtida lövdominans	Gallring främst löv Bevara skiktad lövrik kantzon vid vatten	
358	K,b	70	Olikåldrat Bäckområde Delvis försumpat	Rensningashuggning	30 % avsatt med hänsyn till naturvärden Lövsumpskog
359	PG	95	Bok sluttning	Ingen åtgärd	
360	PG	11	Planterad björk 2014 Framtida lövdominans	Röjning	Hänsynsyta: bokdunge och alkärr längs bäcken. Väster om bäcken ingår område med självsädd björk och gran
364	PG	15	Olikåldrat Röjt 2020	Gallring Bevara skiktad lövrik kantzon vid vatten	
366	K	76	Fuktig mark, delvis alkärr Framtida lövdominans	Gallring främst löv	

Geologi

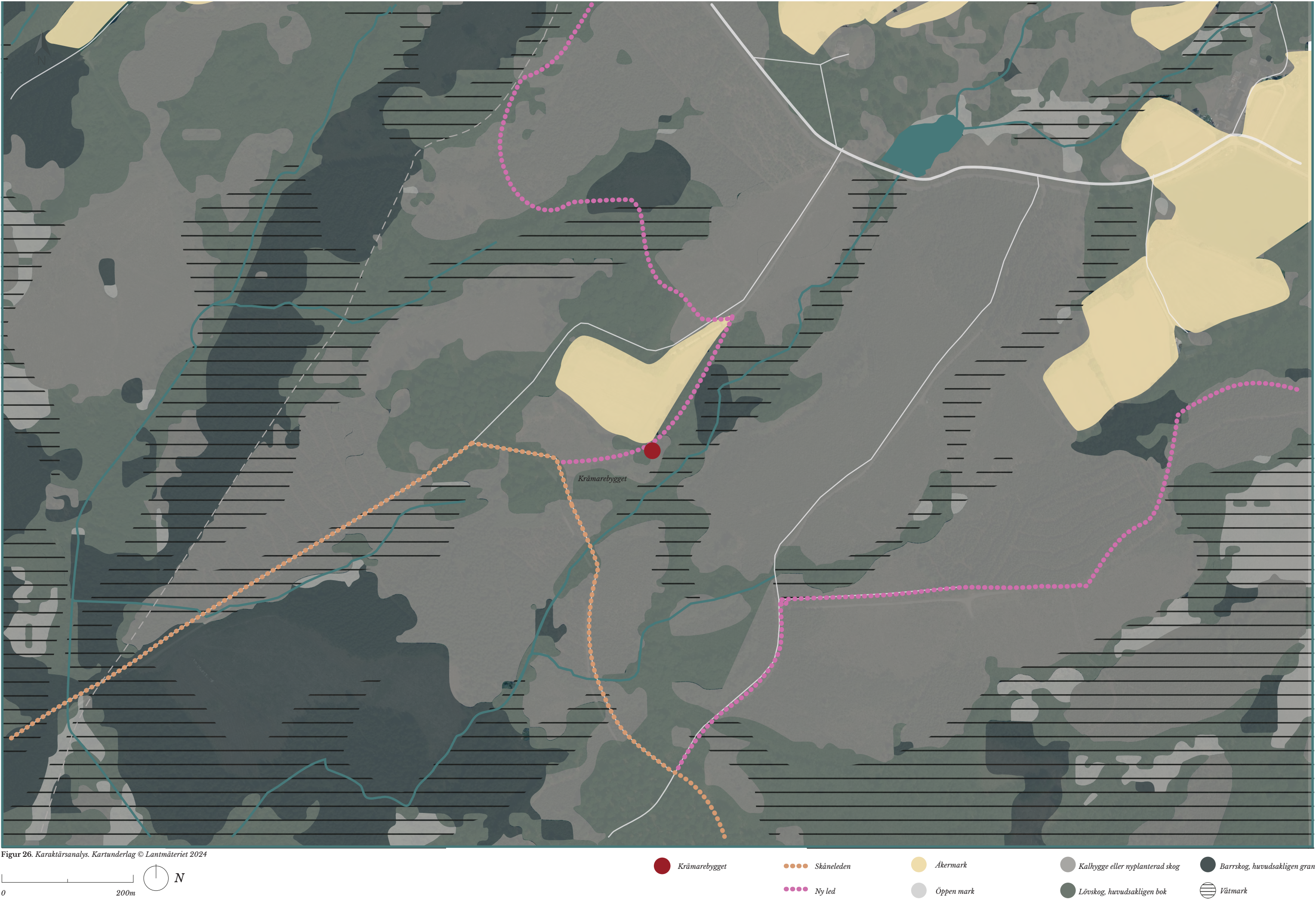
Hallandsåsen är en urbergshorst som ligger på gränsen mellan Halland och Skåne (Fritz & Berlin, 2001). Den bildades för cirka 75 miljoner år sedan när områdena norr och söder om åsen sjönk genom förkastningar (ibid.). Nordsluttningen är en brant som reser sig cirka 150 meter över Laholmsslätten, längs med åsen finns flera tvärgående sprickdalar med rik växtlighet (ibid.). Berggrunden består till störst del av gnejser och de lösa avlagringarna av morän. Det är också vanligt förekommande torvjordar och våtmarker. Runt Krämarebygget dominerar sandig morän och kärrtorv.

Skogslandskapet

I Halland finns idag ett betydande skogskapital. Skogsmarken i Hallands län utgör idag över hälften av landytan men landskapet har förändrats mycket under de senaste seklerna (Björheden et al., 2019). Under den atlantiska varmetiden dominerar lindrika ädellövskogar, men med människans ökande påverkan blir ek och bok vanligare (Länsstyrelsen, 2003). På 1500-talet börjar Hallands landskap delas upp i öppen slättbygd i väster och skogsbygd i öster. Hallandsåsen består då till största del av bokskog, förmodligen är även ek talrik. Bokskogen har stor ekonomisk betydelse och används till bland annat brännved, träkol och ollonsvinbete. Under 1600- och 1700-talen ökar avverkningarna kraftigt som en följd av de svenska stormaktsambitionerna som kräver mycket skeppstimmer. Under 1800-talets första hälft glesnar skogarna ytterligare, ljunghedarna breder ut sig och täcker vid artonhundratalets mitt en femtedel av arealen (Björheden et al., 2019). Vid den tiden anses Halland vara det skogsfattigaste landskapet i Sverige. Men betespräglad ädellövskog, ljunghedar och slätterängar dominerar fortfarande på Hallandsåsen. Under 1900- talet planteras stora arealer med gran och vid sekelskiftet är lövskog och öppna marker hårt tillbakaträngd. Naturbetad lövträdsskogen är en av de naturtyper som minskat mest i länet. (Länsstyrelsen, 2021). Dessa skogar varierar i topografi och trädslag och har höga naturvärden tack vare sin flerskiktade struktur med gamla ädellövträd och död ved (ibid.). Den kraftiga minskningen har lett till att många arter beroende av dessa miljöer har försvunnit från Hallands landskap (ibid.). Även arter knutna till naturbetesmarker och slätterängar har minskat kraftigt (ibid.).

Av skogsmarken utgörs idag majoriteten av produktionsskog och virkesproduktionen är hög jämfört med resten av landet (ibid.). Tillväxten är också snabbare, mycket på grund av den bördiga mark som finns i länet (ibid.). Det betyder att skogen generellt når

avverkningsålder tidigare och gör att de halländska skogarna är yngre än resten av landet. Trots mycket produktiv granskog har Hallandsåsen flera naturtyper med höga bevarandevärden. Hallandsåsen är utpekad av Länsstyrelsen som en värdeetrakt i Hallands län, vilket innebär att landskapet har särskilt viktiga ekologiska värden (Länsstyrelsen, 2021). Flera delar av Hallandsåsen präglas av stora sammanhängande lövskogsområden (Länsstyrelsen, 2021). Det finns särskilt artrika bokskogar och blandadellövskogar som har en hög koncentration av nyckelbiotoper och är hemvist för många rödlistade arter, inklusive kärlväxter, svampar, mossor, lavar, insekter och landmollusker (ibid.). De kalkrika markerna på nordslutningen gynnar bokskogar av lågörttyp, som kännetecknas av en rik flora av kärlväxter och marksvampar samt en mångfaldig fauna av landsnäckor (ibid.). Ett annat inslag i landskapet är källor och bäckar med översilade lövsumpskogar (ibid.). En skogstyp som är beroende av regelbundna översvämningar och därför påverkats negativt av dikningar och reglering av vattendrag (ibid.). Vegetationen i dessa områden är ofta välutvecklad, med ett buskskikt av exempelvis brakved och olvon, samt ett fält- och bottenskikt där växter som älgört, dvärghäxört, skärmstarr och praktstjärnmossor trivs (ibid.).

Landskapstyper

En översiktlig karaktärsanalys av området visas i figur 26 och ligger till grund för indelningen i olika landskapstyper. Projektområdet vid Krämarebygget utgör ett mosaikartat landskap där flera av Hallandsåsens karaktäristiska naturtyper möts. Dessa typer har identifierats och kartlagts för att skapa en förståelse för platsens variation, potential och begränsningar i gestaltungsarbetet.

Kalhygge / Nyplanterad skog

Områden som nyligen avverkats och där planteringar av främst bok och gran genomförts. Dessa ytor är ofta svårframkomliga, med kvarlämnade avverkningsrester och täta slyuppslag. Trots detta finns här potential för utveckling, då nyplanterade bestånd kan formas för att stärka upplevelsevärden.

Lövskog

Bestånd med dominans av bok och inslag av ek, hassel och björk. Dessa områden har generellt höga upplevelsevärden och bidrar med ett varierat ljusspel, god genomsiktighet och en rik artflora. Här återfinns flera av de karaktärer som enligt PSD-modellen är kopplade till återhämtning och naturupplevelse.

Barrskog

Domineras av gran i olika åldrar. De äldre bestånden är mer lättillgängliga men saknar ofta strukturell variation. Yngre barrskogar är täta och mörka, med lågt upplevelsevärde.

Våtmark

Sumpskogar och kärrmiljöer kring bäcken. Här finns alsumpskogar som enligt skogsbruksplanen utgör nyckelbiotoper. Dessa är ekologiskt värdefulla och upplevs ofta som vilda och skyddade.

Åkermark

Rester från gårdens tidigare brukande, idag delvis aktivt jordbruk och delvis igenväxande gläntor. Dessa områden har kulturhistoriska värden och potential som övergångszoner till nya rekreativa miljöer.

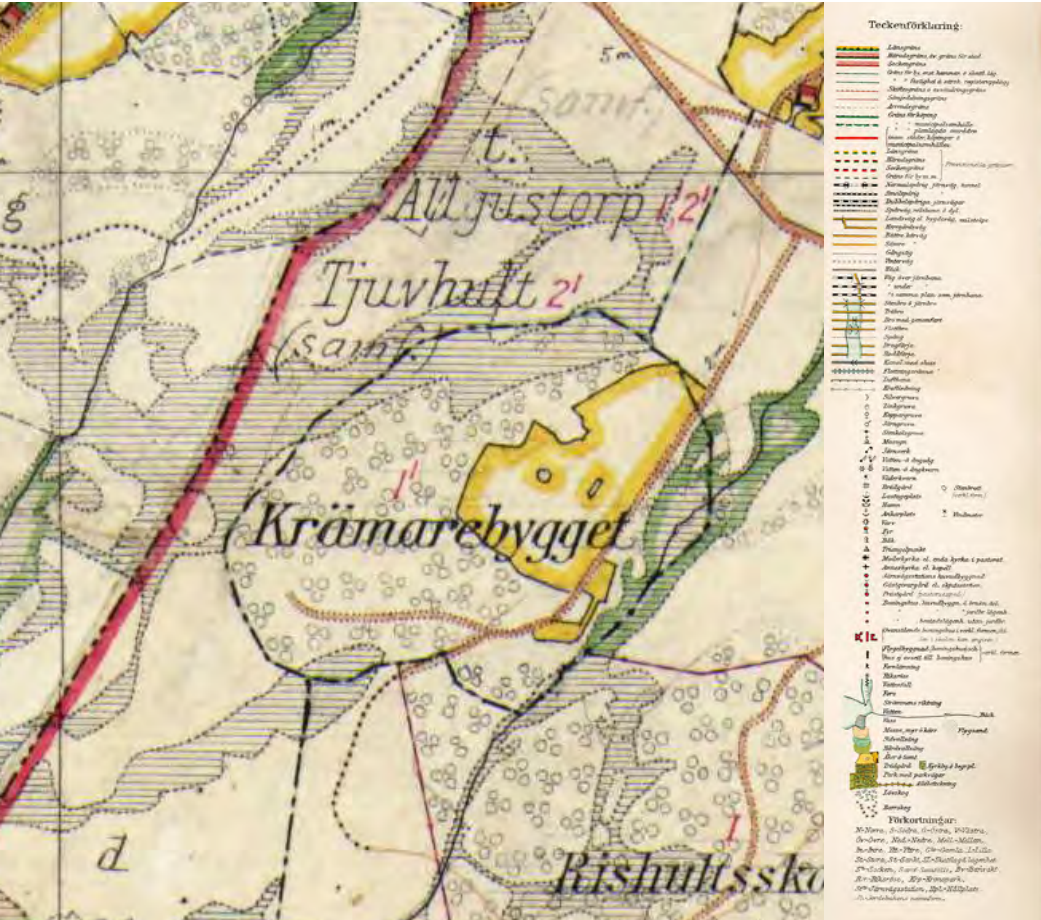
Öppen mark

Avser ytor som saknar trädskärm och upplevs som ljusa och fria från sluten skogsstruktur, men som inte utgörs av kalhyggen. I analysområdet inkluderar detta trädgårdar, betesmarker, mossar eller andra öppna vegetationsytor med låg eller gles växtlighet.

Platsens historia

Staffan Johansson¹ som är strateg på Region Halland berättar om Krämarebyggets historia. Gården etablerades förmodligen först som ett torp på den gemensamma utmarken för byarna någon gång mellan 1650 och 1680. Torpet blev sedan en mantalsatt gård, som liksom övriga gårdar tillhörde Dömostorps säteri, där bönderna var arrendatorer. Begreppet ”krämare” användes för någon som sålde varor, men vilka varor handlade den första bebyggaren med? Ordet kan också ha en negativ klang, så det kan ha rört sig om olagliga affärer. På 1650-talet låg bara hundratals meter från den nya gränsen mellan Sverige och Danmark, och området var troligtvis fullt av snapphanar. Ruinen själv visar en oväntad gedigenhet med sin stenkonstruktion. På gamla bilder går det att se att det inte var helt ovanligt att hela eller delar av gårdarna på Hallandsåsen var byggda av sten som en komplettering till korsvirkes- och skiftesverksbyggnader. Det verkar också som att gården varit trelängad med gårdsplanen vänd mot den nuvarande åkermarken. Längs manhuset anlades en trädgård, där det än idag växer körvel och andra kulturväxter. Det finns växer också hassel på platsen som nyttjades för sina nötter. Grunden efter manhuset tyder på att den följde den traditionella längatraditionen, med strukturer som kammare, kök och hall, stuga samt ett häbbare med källare. Gården lades ned på 1920-talet, och åkermarken överfördes till en annan närliggande gård. Husen revs eller föll ihop. Skogsmarken, som tillhörde Dömostorps gods, hade delats mellan tre syskon sedan 1880-talet, och skötseln av skogen blev något svag. Under 1930-talet tog dock ett av syskonbarnen över godset och gjorde försök att effektivisera skogsbruket. I den processen byggdes ett skogvaktarboställe på Krämarebygget, vilket idag innebär det förfallna huset vid vägen. Ekonomiska svårigheter tvingade dock fram försäljning av perifera delar av godset på 1940-talet för att rädda riktiga tillgångar. Detta ledde till att staten och dåvarande Hallands landsting köpte all skogsmark genom den organisation som idag kallas Hallands skogsallmänning. Sedan 1949 har Hallands skogsallmänning ägt Krämarebygget och Allgustorp.

1 Staffan Johansson, strateg på Hallands region, Personlig kommunikation 2024.11.28

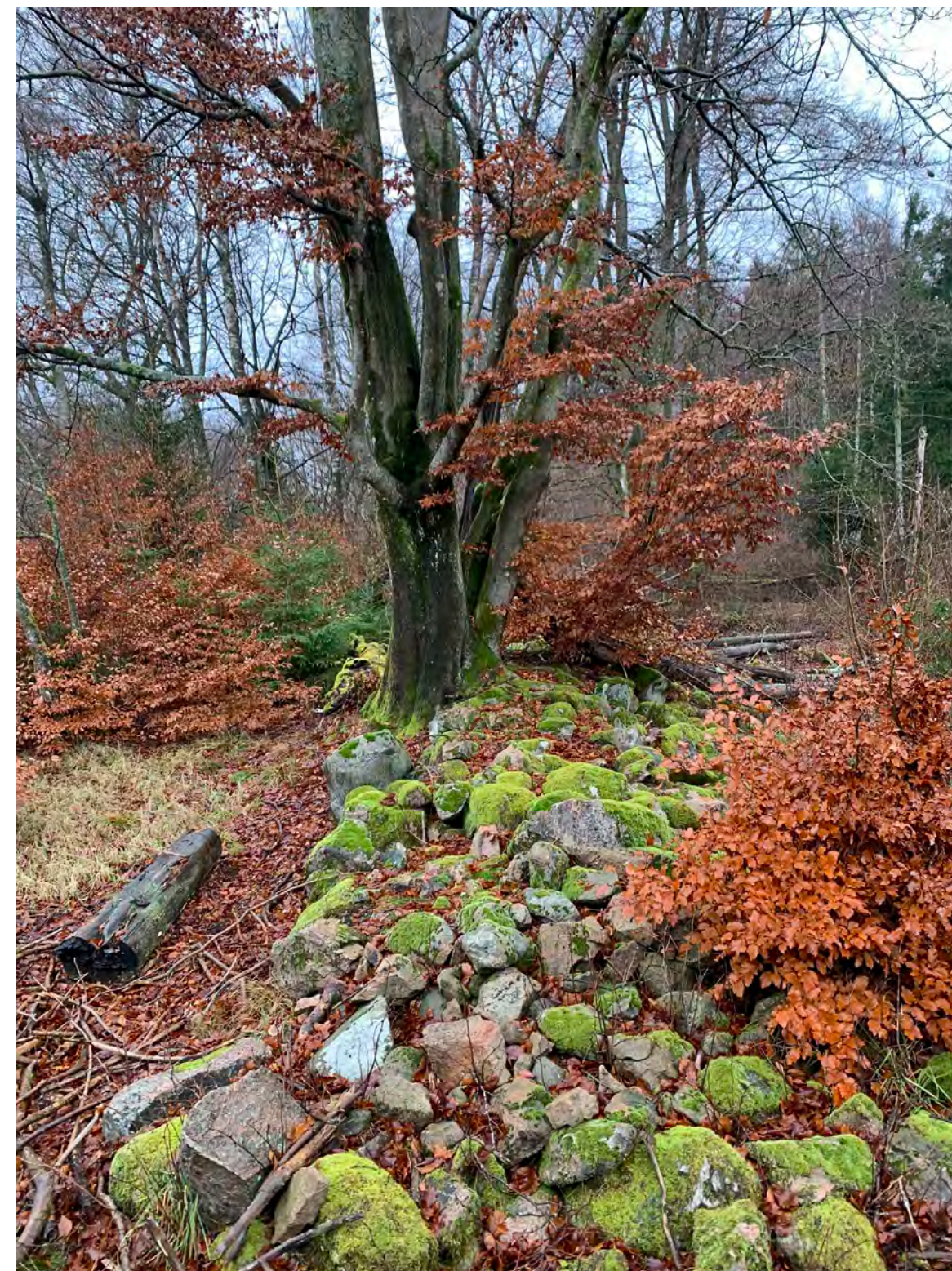

Figur 27. Historisk karta. 1919-25 Häradsekonomiska kartan © Lantmäteriet 2024

Figur 27 visar en karta från 1919–25 där gårdens tomtgräns, åkermark och omgivande skog framgår. Det går också att se att skogen runt omkring bestod av lövskog, förmodligen mestadels ek och bok. Det som nu domineras av kalhyggen och granskog. Närmast bäcken är det antingen myrmark eller vassmark. Runt bäckområdet är det markerat som sidvallsäng som är en typ av äng eller gräsmark där det växer olika grässorter, örter och ibland även buskar som trivs i fuktiga eller våta miljöer. Hela området runt bäcken är idag igenvuxet med skog, dels produktionsskog men också nyckelbiotopen alsumpskog. De gula i kartan är tomt och åker- och betesmark. En stor del av åkermarken finns kvar och brukas idag. Betesmarken har blivit ersatt med produktionsskog. Resterna av Krämarebyggets ruin och stengårdsgård visas i figur 28 och 29.

Figur 28. Kråmarebyggets ruin

Figur 29. Delar av stengårdsgård.

Karaktärsområden

För att förstå platsens upplevelsevärden och identifiera dess dominerande karaktärer har platsbesök varit avgörande. Genom att själv röra mig i området har jag kunnat uppfatta kvaliteter som inte framgår i kartmaterial – såsom ljus, ljud, dofter och rumslig variation. Dessa intryck har legat till grund för en platsanalys enligt modellen Perceived Sensory Dimensions (PSD), som används för att värdera sinnesbaserade kvaliteter i grönområden. Syftet i detta projekt är att använda PSD som analytisk metod för att identifiera redan existerande kvaliteter i området som sedan kan ligga till grund för gestaltungsförslaget. Analysen fokuserar på området närmast Krämarebyggets ruin, i nära anslutning till den planerade lägerplatsen och leden. Zonindelningen av området, som redovisas i figur 30, har gjorts utifrån var en PSD-dimension upphör och en annan tar vid. Zonerna beskrivs utifrån vegetationstyper, karaktärsdrag och upplevelsevärden och graderas utifrån PSD. Denna zonindelning utgör även ett ramverk i gestaltungsförslaget, där zonernas respektive karaktärer vidareutvecklas med stöd i analysresultaten. För att identifiera vilka dimensioner som är dominerande i varje zon har en checklista med olika variabler tagits fram, baserad på Stigsdotter et al. (2020) och Stoltz och Grahn, och anpassad efter detta projekts syfte. Checklistan redovisas i Bilaga 1. De dominerande dimensionerna har därefter graderats från 0 till 3 utifrån de aktuella variabelernas närvaro i zonen.

Figur 31. Planterad bokskog, 23.10.16

Zon 1 – Bokskog

I detta område är det framförallt nyplanterad bokskog som också är omslutet av äldre bokskog i väst (se figur 31.). Skåneleden går längs med området. I den östra delen, gränsen mot Krämarebygget, står några äldre ekar och bokar. Stubbar av tidigare avverkad granskog står kvar. Kartan från 1919-24 visar att det tidigare varit lövskog här. Boken är planterad 2017 enligt skogsbruksplanen och framtida skötsel är satt för att gynna löv. Idag ger platsen ett öppet intryck då bokplantorna ännu är små. Samtidigt gör sly och avverkningsrester det svårt att röra sig i området. Körspår från avverkningsfordon bildar en gångliknande sträckning, som leder blicken in mot Krämarebygget.

Gestaltningmöjligheter:

Med röjning av sly och bibehållen naturlig föryngring kan zonens rumslighet utvecklas i takt med att bokarna växer. Det skapar ett öppet, sammanhängande landskapsrum som knyter an till entrén. Gånglinjen från körspåren kan utnyttjas som ledmotiv i rörelsemönstret. Gestaltningen stärker dimensionerna *öppen* och *sammanhållen*, med fokus på att låta trädens struktur forma rummet.

PSD-dimensioner:

- Öppen (2)
- Kultiverad (1)
- Sammanhållen (1)

Figur 32. Björkskog. 23.11.20

Zon 2 – Björkskog

Detta område domineras av ung björkskog med inslag av gran och det växer även en del hassel. Det aktuella skogspartiet i Zon 2 syns i figur 32. I den södra delen går bäcken. Skogen är ungefär 30 år enligt skogsbruksplanen. Planen att gynna löv i framtiden, samt att bevara en lövrik kantzon mot bäcken i söder. Ovanför bäcken är det igenväxt och svårt att ta sig fram. I den norra delen är skogen relativt öppen och leder in blicken mellan träden. I den södra delen är det mer igenväxt och svårt att ta sig fram.

Gestaltningmöjligheter:

Zonens lummiga karaktär och närhet till bäcken ger förutsättningar för en lågmäld gestaltning med fokus på skötsel. Genom att röja sly och gallra gran i utvalda partier kan man öka genomsiktligheten och framkomligheten, särskilt längs bäcken. Det stärker dimensionerna *skyddad* och *rofylld*, samtidigt som kontakten med vattnet lyfts fram som ett rumsligt kvalitetsinslag.

PSD-dimensioner:

Skyddad (2)

Rofylld (2)

Figur 33. Kalhygge. 23.12.15

Zon 3 – Hagmark

Platsen utgörs av en öppen yta som tidigare varit skogsmark, men som efter avverkning lämnats oplanterad. Vegetationen är nu på väg att växa igen. Det finns tydliga spår efter fordon från avverkning (se figur 33.). På kartan från 1919-24 är marken markerad som tomt/åkermark och enligt Staffan Johansson har det troligtvis varit äng eller hagmark. I kanterna finns flera äldre träd, mest ek och bok, som skapar en rumslighet på platsen och förstärker platsens känsla av natur.

Gestaltningmöjligheter:

Genom att hålla platsen öppen med slätter eller naturbete kan en kulturpräglad ängsmiljö utvecklas som kontrasterar mot den omkringliggande skogen. De befintliga kanträden förstärker rummets form och inramning. En enkel stig genom området möjliggör tillgänglighet utan att störa landskapets uttryck. Gestaltningen stärker dimensionerna *kultiverad* och *öppen* och förlänger platsens historiska användning in i ett nytt sammanhang.

PSD-dimensioner:

Kultiverad (2)

Öppen (2)

Figur 34. Blandskog. 23.10.16

Zon 4 – Lövsumpskog

Här övergår landskapet till mer tätbevuxen skog. I södra delen är fortfarande stora lövträd dominerande som bok, ek, hassel och björk (se figur 34.). Men i norr växer storvuxen granskog. Längs med bäcken är lövsumpskog med klibbal som dominerar. Dessa skogar kännetecknas av en flerskiktad struktur med olika åldrar och hög andel död ved (Länsstyrelsen, 2021). Sumpskog har höga naturvärden och kräver särskild hänsyn vid avverkning (ibid.). I skogsbruksplanen är målklassen kombinerat må (K) med 30 % avsatt för naturvärden. En känsla av omslutenhet och vildhet infinner sig på platsen. Det finns en variation av olika element som vattendraget, kuperad terräng och olika trädslag, både äldre och döda träd.

Gestaltningmöjligheter:

Zonen lämpar sig för att bevaras med så liten påverkan som möjligt, där skötselinsatser riktas till att försiktigt röja längs befintlig stig för att möjliggöra rörelse utan att störa helhetsintrycket. En lågmäld spång genom den blötaste delen skapar tillgänglighet men bevarar känslan av ett otämt landskap. Gestaltningen stärker dimensionerna *naturlig* och *diversifierad*, med fokus på stilla upplevelse, biologisk mångfald och rumsvariation.

PSD-dimensioner:

Naturlig (3)

Diversifierad (3)

Figur 35. Ruin. 23.12.15

Zon 5 - Ruinmiljö

En lång gång av hassel som bildar väggar och tak leder in och genom Krämarebyggets ruin. Hassel som letat sig in i ruinen visas i figur 35. På platsen finns ingen information om ruinen förutom en liten skylt vilka som bodde här senast och när det rivits. Hasseln har förmodligen använts för sina nötter när gården var bebodd (Staffan Johansson). Det växer också körvel och andra kulturväxter på marken (ibid.). På andra sidan av ruinen öppnar sig trädskronorna till en glänta omgiven av stengårdsgård och äldre träd. 1919-24 var det hagmark eller tomtmark till Krämarebygget. Idag har det karaktären av en hassellund som kännetecknas av ett högvuxet buskskikt av hassel med både gamla, grova och unga buketter, ofta med inslag av grova lövträd (Länsstyrelsen, 2021). Här växer både ek, bok och björk. Flera granar har även letat sig in. På östra sidan om ruinen finns en öppen plats med utsikt ner över bäcken.

Gestaltningmöjligheter:

Zonens unika kombination av kulturspår, växtlighet och rumslighet gör den väl lämpad för lägerplats. Genom att röja sly och gallra gran kan hassellunden förstärkas, samtidigt som kulturväxterna och ruinen framhävs genom skyltning och diskreta funktionstillägg. Gestaltningen stärker dimensionerna *kultiverad* och *skyddad*, och kopplar samman historia och samvaro i ett rumsligt sammanhang.

PSD-dimensioner:

Kultiverad (3)

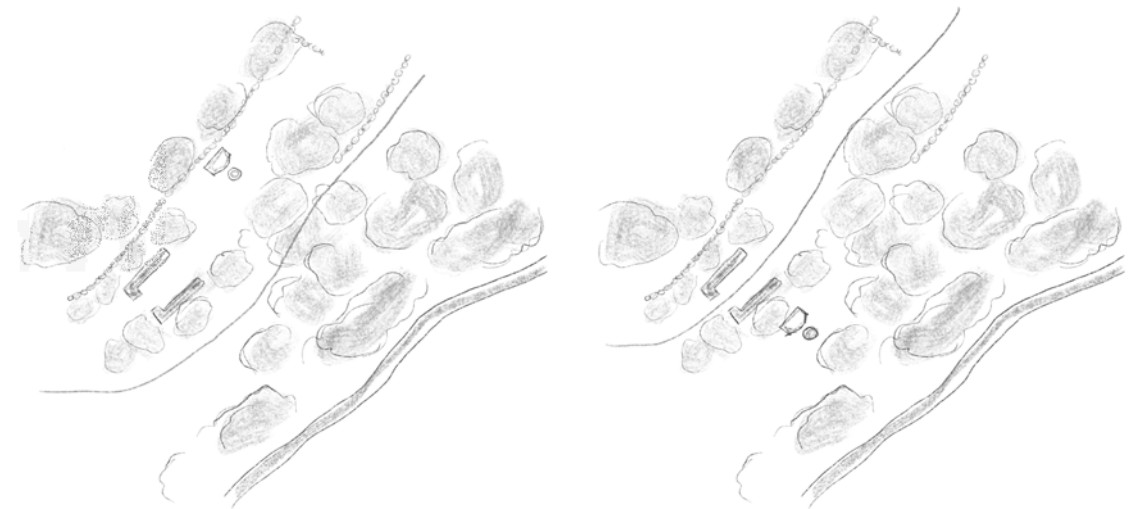
Skyddad (2)

GESTALTNINGSPROCESS

I detta avsnitt presenteras projektets viktigaste överväganden och beslut som har legat som grund för gestaltningsförslaget.

Att välja plats

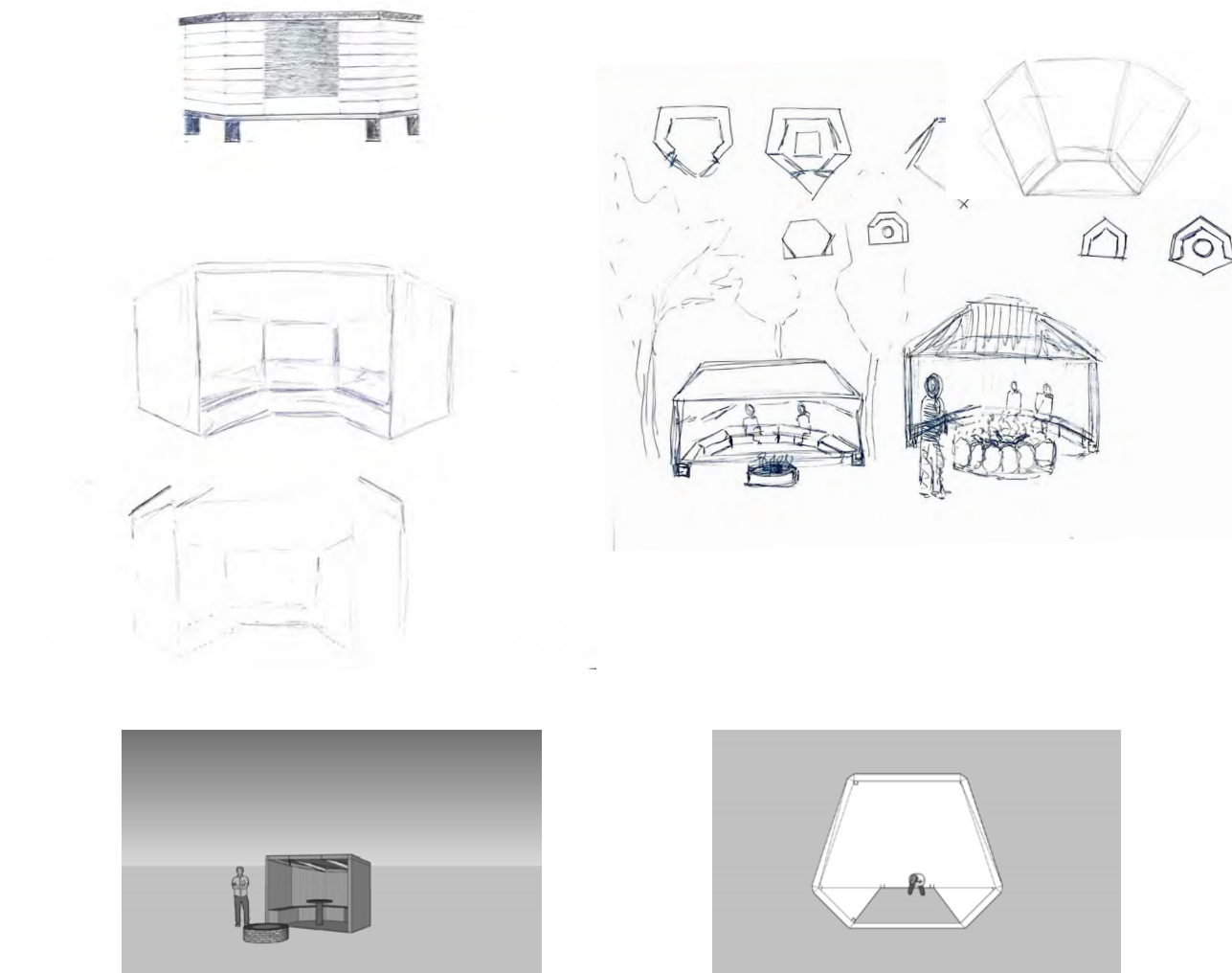
Efter första besöket vid Krämarebygget hade jag redan en tydlig bild av att lägerplatsen skulle vara i närheten av Krämarebyggets ruin. Den exakta platsen för vindskyddet har sedan prövats genom skissande med hänsyn till topografi och analyser. Längre låg det imaginära vindskyddet i gläntan vid sidan av ruinen (se figur 36.), men flyttades sedan närmare bäcken. Efter kontakt med Staffan Johansson fick jag veta att gläntan tidigare har varit gårdsmark till Krämarebygget och har kulturhistoriska växter som hassel och körvel, vilket fick mig att omarbete beslutet. Den nya placeringen valdes även för att skapa en tydlig fond med ruinen och en närhet till vatten – element som bidrar till attraktiva och återhämtande miljöer enligt Grahn & Stigsdotter (2010) och Hannerz et al. (2016). Närheten till ruinen har hela tiden legat till grund för mina beslut i resten av området.

Figur 36. Gläntan som var den ursprungliga platsen för vindskyddet i gläntan norr om ruinen. Valet omprövades efter vidare analys av platsens kulturhistoriska värden.

Vindskyddet

Gestaltningen av vindskyddet har också tagit form genom en kombination av skissande, modeller och digitalt arbete i SketchUp. Målet har varit att skapa ett skyddat, tydligt rum för samvaro, med möjlighet att sitta både inne och utanför. För att hålla det verklighetsförankrat har jag hållit mig till relativt enkla former då jag är oerfaren som konstruktör. Skissmodellerna och arbetet i SketchUp har gett en bättre förståelse för skala och proportioner (se figur 37.).

Figur 37. Skisser och modeller som visar hur vindskyddets utformning har utvecklats genom processen.

Tillgänglighet

Under platsbesöken stod det klart att området är svårtillgängligt, särskilt i de hyggen som domineras av sly, och i skogen vid bäcken där marken är sank (se figur 38.). Därför har tillgängligheten varit en viktig del av gestaltungsarbetet, även om det inte har behandlats i detalj i uppsatsen. Litteratur pekar på vikten av stigar, spänger, skyltning och parkeringsmöjligheter för att skapa tillgängliga naturmiljöer (Mebus et al., 2013). Detta har inspirerat förslagets övergripande tillgänglighetsstrategi, där enkla medel som spänger och tydliga stigar föreslås för att förbättra framkomligheten.

Figur 38. Bäckmiljö i området där marken bitvis är sank, vilket påverkat planering av tillgänglighet.

Figur 39. Spår efter skogsmaskin i området, ett exempel på hur det aktiva skogsbruket påverkar upplevelsen.

Skogsbrukets påverkan på platsen

Det aktuella området är starkt präglad av skogsbruk, vilket påverkar både landskapsbild och tillgänglighet. Spår efter skogsmaskiner, hyggen och enskiktade bestånd sätter sin prägel på upplevelsen (se figur 39). Flera av de kvaliteter som besökare vanligtvis uppskattar i naturmiljöer, såsom genomsiktlighet, mångfald och äldre träd, är begränsade här (Gundersen & Frivold, 2008). Detta skapar utmaningar för att skapa en trivsamt vistelsemiljö i nuläget. I inledningsfasen upplevde jag en konflikt mellan ambitionen att skapa en attraktiv plats för friluftsliv och de förutsättningar ett aktivt skogsbruk lämnar efter sig. Området kräver tid för att återfå vissa kvaliteter, exempelvis stora träd och uppvuxna miljöer, men också medvetna val i skötsel och gestaltungsstrategi.

Figur 40. Bokskog i anslutning till området – förebild för nyplantering och möjlighet att skapa en framtida helhetsmiljö.

Gestaltning med natur- och kulturvärden som grund

Utifrån platsens begränsningar har jag arbetat med att identifiera, förstärka och skapa upplevelsevärden utifrån dess befintliga kvaliteter. Arbetet har tagit stöd i teorin om PSD (Grahm & Stigsdotter, 2010), där särskilt kvaliteterna skyddad, naturlig, rofylld och sammanhållen har prioriterats (Pálsdóttir et al., 2018). Eftersom det inte är möjligt att helt förändra landskapets struktur på kort sikt, har fokus legat på småskaliga och strategiska ingrepp. Förslaget är starkt förankrat i den omgivande natur- och kulturmiljön. Den tidigare gårdsmarken kring Krämårebyggets ruin – med växter som hassel och körvel – har inspirerat till val av plats och tillvägagångssätt för att synliggöra historiska lager. Närheten till ruinen har också påverkat rummets orientering och funktion. Samtidigt har den intilliggande bokskogen (figur 40.), med sin ljusa och öppna struktur, varit en förebild för det nyplanterade beståndet. Även mindre detaljer i landskapet har varit viktiga. Högstubbar med tickor (figur 41.), gamla stigar och enstaka karaktärsträd har fungerat som inspiration för att skapa en plats som känns förankrad i sitt sammanhang – snarare än tillrättalagd. Inspirationen från både natur och kultur har alltså varit avgörande för hur förslaget tagit form. Under arbetet har jag också identifierat särskilt värdefulla platser och objekt – exempelvis rumsligt intressanta partier, vegetation med potential att utvecklas, samt detaljer som kan ges ökad betydelse genom gestaltning. Ett sådant exempel är bokskogen i områdets sydvästra del, som kan växa ihop med det nyplanterade beståndet och skapa en sammanhängande karaktärszon. Även i unga skogar föredrar besökare en viss struktur – gleshet, genomsikt och variation (Hannerz et al., 2016). Detta har påverkat både val av skötselstrategi och gestaltning. Genom att styra rörelsemönster, skapa tydliga rum och lyfta fram naturliga inslag kan även ett brukat skogslandskap bli en rik och tillgänglig friluftsmiljö.

En lärande och iterativ process

Gestaltningsarbetet har inte följt en linjär väg från analys till färdigt förslag, utan snarare präglats av en iterativ process där idéer prövats, omvärderats och utvecklats i flera steg. Valet av plats för vindskyddet är ett tydligt exempel, där en initial idé prövades mot både kulturhistoriska data och landskapets form – och ledde till en ny lösning. På liknande sätt har referensplatser och modellarbete i SketchUp gett nya perspektiv som påverkat funktionernas placering och skala. Processen har växlat mellan analys, skiss, reflektion och platsbesök – en växelverkan som också speglar hur gestaltning ofta formas i relation till både kontext och användarens lärande. Genom denna process har också ett antal skötsel- och gestaltningsprinciper vuxit fram – som vägledning för hur platsens kvaliteter kan tas tillvara och utvecklas i det fortsatta arbetet.

Figur 41. Högstubbe med tickor – exempel på småskalig struktur som tillför karaktär och kan lyftas fram i gestaltningen.

Skötsel- och gestaltungsprinciper

För att vägleda arbetet med utformningen har ett antal skötsel- och gestaltungsprinciper tagits fram. Dessa grundas på analyser och platsbesök vid Krämarebygget, lärdomar från referensplatser samt relevant forskning om naturmiljöer, friluftsliv och återhämtning. Principerna utgör en stomme för gestaltungsförslaget och fungerar som riktlinjer för hur platsens karaktär ska tas tillvara, förstärkas och utvecklas över tid. Syftet är att skapa en varierad och attraktiv miljö där naturens och kulturens kvaliteter samspelar med arkitektoniska tillägg – en plats som är tillgänglig, men inte tillrättalagd; gestaltad, men inte överarbetad.

Öka attraktionsvärdet och tillgängligheten

Tillgänglig rörelse i området

Området ska göras mer tillgängligt genom enkla och anpassade tillägg – som spänger, stigar och skyltning – för att möjliggöra rörelse genom alla zoner (Mebus et al., 2013). Informationsskyltar vid entréer och viktiga platser ökar både orienterbarheten och upplevelsevärdet.

Funktionell service

För att öka platsens användbarhet bör basfunktioner som vindskydd, sittplatser, toalett och sopkärl integreras på ett enhetligt och naturanpassat sätt. Funktionerna ska placeras där de fyller en tydlig roll i rummet – exempelvis i skyddat läge eller med utsikt över ett landskapselement (Grahn & Stigsdotter, 2010).

Anpassad skötsel med fokus på platsens karaktär

Skogsskötsel som stödjer upplevelsevärden

Körskador, skräp och avverkningsrester bör undvikas. I fokusområden och nära leden bör hyggesfria metoder prioriteras. Glesningar och val av trädslag bör syfta till att öka genomsiktighet, trygghet och rumslig variation (Gundersen & Frivold, 2008; Hannerz et al., 2016).

Skötsel för återhämtning

Målet är att förstärka de dimensioner som främjar återhämtning – såsom skyddad, rofylld, naturlig och sammanhållen miljö – enligt PSD-modellen (Grahn & Stigsdotter, 2010; Pálsdóttir et al., 2018). Det görs bland annat genom att skapa lugna rum, minska visuella störningar och prioritera biologisk mångfald i skötseln.

Förstärka platsens identitet

Framhäv intressanta objekt

Gamla eller ovanliga träd, stenar, öppningar eller vatteninslag ska lyftas fram som viktiga rumsliga element. Döda träd kan lämnas kvar för att bidra till både biologisk och estetisk mångfald (Grahn & Stigsdotter, 2010; Gundersen & Frivold, 2008).

Synliggör kulturhistoria

Ruinen och dess omgivningar ska framhävas genom anpassad skötsel. Det innebär att kulturväxter som hassel och körvel ges utrymme, och att forna åkermarker hålls öppna genom naturbete eller röjning. Skyltning och tydliga entrégestaltningar hjälper besökaren att förstå platsens historia (Grahn & Stigsdotter, 2010; Hannerz et al., 2016).

Enhetlig form och läsbar gestaltning

Sammanhållen utformning

Materialval, färgskala och byggnadsstil ska vara genomgående i området. Det gäller särskilt konstruktioner som vindskydd, skyltar och gångar – dessa bör hålla en lågmäld, robust och naturanpassad form (inspirerat av referensplatser som Hjällsjön och Björnerödspiggen).

Rumsbildning och orientering

Gestaltningen ska stödja orienterbarhet genom tydliga rumsindelningar, riktningar och siktlinjer – med plats för såväl överblick som avskildhet. Zonindelningen i analysen ligger till grund för hur dessa rum hanteras.

FÖRSLAG

Här presenteras mitt förslag till platsen. Det inleds med skötsel- och gestaltungsprinciper som har varit vägledande under gestaltningen. Förslaget redovisas i en övergripande plan och en mer detaljerad zonindelning som baseras på analysarbetet.

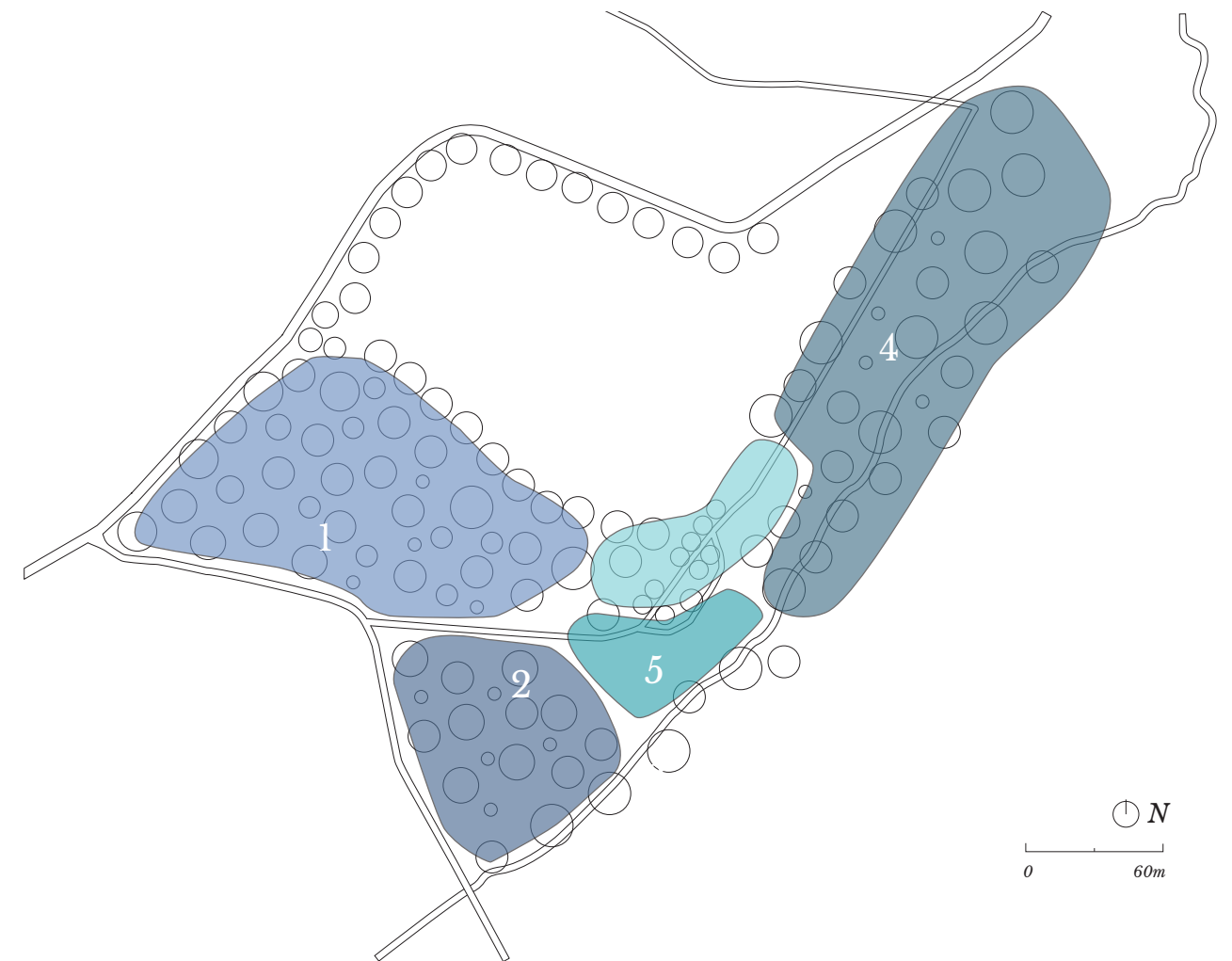
Krämarebyggets lägerplats

Figur 42 visar det övergripande gestaltungsförslaget för området kring Krämarebygget. Här framgår placering av vindskydd, spångar, sittplatser och nya stigar i relation till befintliga strukturer som ruin, åkermark och bäck. Förslaget bygger vidare på platsens natur- och kulturvärden och syftar till att skapa en tillgänglig, varierad och stämningsfull miljö för friluftsliv.

Figur 42. Illustrationsplan över Krämarebyggets lägerplats.

Zoner i området

Det övergripande gestaltningsförslaget omfattar området kring Krämarebygget och utgår från den zonindelning som identifierades i analysen av PSD. Zonindelningen visas i figur 43. Syftet är att skapa ett sammanhängande friluftsområde som lyfter fram platsens varierade karaktärer, stärker dess identitet och gör miljön mer tillgänglig och upplevelserik för besökare. Förslaget bygger på de gestaltningsprinciper som tidigare formulerats – med särskilt fokus på att skapa tydliga rumsliga strukturer, framhäva natur- och kulturvärden samt öka funktionaliteten genom enkla men väl avvägda tillägg. Skötselstrategierna är anpassade till varje zon och tar hänsyn till både upplevelsevärden och ekologiska förutsättningar. Varje zon har analyserats utifrån faktorer som vegetation, topografi, kulturspår, upplevelsequaliteter och användningsmöjligheter. Baserat på detta har specifika åtgärder föreslagits för att förstärka zonens karaktär och tillföra funktioner där det finns behov – utan att kompromissa med landskapets helhetsverkan. Exempel på sådana åtgärder är slyröjning, utsikts- och rastplatser, spänger, skyltning och vindskydd.

Figur 43. Zonindelning för gestaltningsförslaget. Området kring Krämarebygget har delats in i fem zoner baserat på analys av upplevelsevärden, vegetation och användbarhet. Zonindelningen ligger till grund för skötselstrategier och gestaltningsåtgärder i förslaget.

Zon 1 - Bokskog

De starkaste dimensionerna på platsen är idag öppen och kulturell men i och med de relativt unga träden kommer platsen att ändra karaktär de kommande åren. I takt med att boken växer till sig kommer platsen att först upplevas som mindre öppen och otillgänglig till att återigen bli öppen när träden blir höga nog att ge insyn mellan stammarna. I framtiden skapas en mer sammanhållen rumslighet, där bokskogen binder samman entrén med det omgivande landskapet. Genom att uppmuntra naturlig föryngring kan träd med olika åldrar uppnås, vilket är en bra grund till hyggesfritt skogsbruk, detta kan vara en plats att testa tvåskiktning eller flerskiktning av bok då det inte är så väletablerat i Sverige (Skogsstyrelsen, 2008). Det kan antingen vara i form av ett rent bokbestånd med överhållen skärm och naturlig föryngring eller plantera in andra trädslag såsom syskomorlönn som har fungerat bra på andra platser (ibid.). Skötselåtgärder som kan ske i ett tidigare stadium för att höja rekreationsvärdet är att röja undan sly för att platsen ska upplevas mer översiktlig. Figur 44 illustrerar hur skogen i Zon 1 kan utvecklas över tid, från öppen plantering till sammanhållen bokskog eller blandskog.

Figur 44. Utveckling av bokskog i entrézonen över tid. Illustrationen visar förändringen från dagens unga skog till en mer öppen och tvåskiktad skogsmiljö efter 10 respektive 30 år. Genomsikt, ljusinsläpp och rekreationsvärdet ökar successivt med skötselinsatser och naturlig föryngring.

Tillämpning av principer:

Skogsskötsel som stödjer upplevelsevärden: Röjning av sly förbättrar genomsiktligheten och rumsligheten i bokskogen, vilket ökar tryggheten och upplevelsekvaiteten.

Tillgänglig rörelse i området: Entrén kopplar samman nya och befintliga leder, vilket stärker områdets tillgänglighet.

Sammanhållen utformning: Funktioner vid entrén (tex. skyltar och toaletter) gestaltas med naturanpassade material och lågmäld form.

Figur 45. Entrésituation vid Kråmarebygget. Skiss som visar entréns utformning med informationstavla, gångväg och parkeringsplats i anslutning till leden.

Entrén

Entrén till den nya lägerplatsen blir en viktig knutpunkt där den nya leden kopplas till den befintliga Skåneleden. Här samlas funktioner som parkering, toaletter och informationstavlor som beskriver platsens natur- och kulturvärden. Ingången till Kråmarebygget framhävs genom att röja runt gångvägen och de äldre träden. En visualisering av entrésituationen och dess utformning visas i figur 45. Enligt skogsbruksplanen brukas marken enligt produktion med generell hänsyn (PG) med en framtida lövdominans.

Zon 2 -Björkskog

Detta område domineras av ung björkskog med inslag av gran och det växer även en del hassel. Genom att gallra ur gran och röja undan sly kan lön gynnas på platsen. Det finns redan tendenser till flerskiktning, vilket ger förutsättningar för hyggesfritt skogsbruk med naturlig föryngring. Fokus ska ligga på att gynna ädellöv. Ljusinsläppet ökar med slyröjning, vilket underlättar framkomligheten och gör det möjligt att ta sig närmare bäcken som rinner genom området. En vy över björkskogen efter genomförd slyröjning visas i figur 46. För att minska behovet av kontinuerlig röjning och samtidigt tillföra biologiska värden, kan området öppnas för betestryck – tex. genom naturbete i utkanten av zonen. I skogsbruksplanen är målklassen produktion med generell hänsyn vilket kan fortgå med beaktning till ovanstående mål. Inga större fysiska tillägg föreslås i denna zon. Den viktigaste gestaltningsstrategin är att förstärka ljuset och rummets djup genom skötsel, vilket skapar en mer tillgänglig och upplevelserik miljö för besökare.

Tillämpning av principer

Skogsskötsel som stödjer upplevelsevärden: Gran glesas ut för att öka ljusinsläpp och genomsiktighet, vilket förstärker rumslighet och trygghet.

Skötsel för återhämtning: Den ljusa lövskogen med närhet till vatten bidrar till en naturlig, lugn och återhämtningsfrämjande miljö.

Tillgänglig rörelse i området: Röjning längs bäcken möjliggör närkontakt med vattenmiljön utan stora anläggningar.

Figur 46. Björkskogen efter slyröjning.

Figur 47. *Potentilla erecta*
- Blodrot

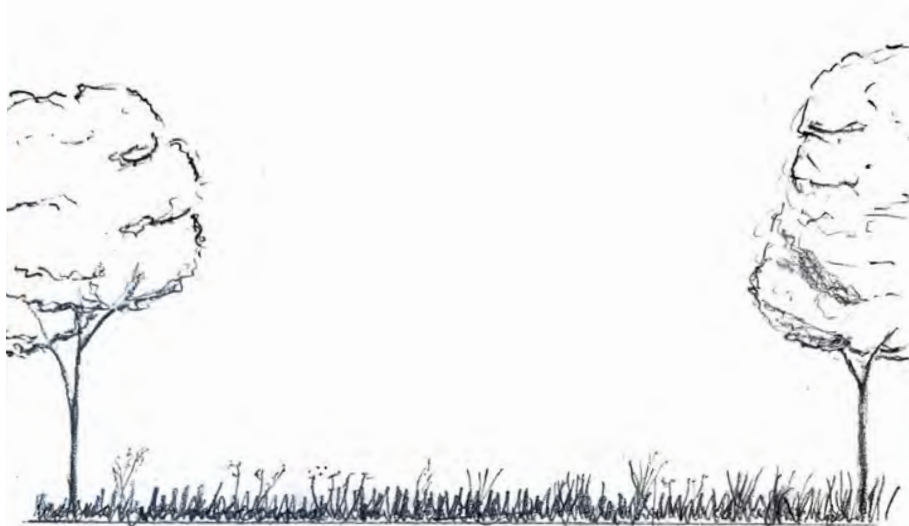
Figur 48. *Succisa pratensis*
- Ängsvädd

Figur 49. *Nardus stricta*
- Stagg

Zon 3 - Hagmark

Platsen har tidigare varit öppen mark, men håller nu på att växa igen. För att återställa och bevara ängskaraktären krävs kontinuerlig skötsel. Skötselåtgärderna bör omfatta slåtter eller naturbete – vilket både gynnar biologisk mångfald och bidrar till landskapets öppenhet. (Länsstyrelsen, 2021). Genom att hålla platsen öppen kan hotade ängsarter som stagg (se figur 49.), ängsvädd (se figur 48.), kattfot och blodrot (se figur 47.) främjas (ibid.). I skogsbruksplanen föreslås att målklassen ändras från produktion till naturvård med skötsel (NS), då platsens värden främst är knutna till dess ekologiska och rekreativa potential. Den öppna ängen bildar ett tydligt kontrasterande rum gentemot omgivande skogsstruktur (se figur 50) . Genom att förstärka dimensionen öppen skapas en plats som upplevs ljus, överblickbar och varierad. En lättvandrad stig kan leda genom ängen, men några ytterligare tillägg föreslås inte – själva landskapets rymd och växtlighet står för upplevelsen.

Figur 50. Ängsmarken återställd. Den öppna ängen hålls fri från igenväxning genom naturbete eller slåtter. Den öppna karaktären ger variation i landskapet och gynnar arter kopplade till traditionell markanvändning.

Zon 4 - Lövsumpskog

Här är fokus på att förstärka dimensionerna naturlig och varierad som redan är starka på platsen. Det finns en variation av olika element som vattendraget, kuperad terräng och olika trädslag, både äldre och döda träd. I framtiden ska löv gynnas och granskogen kommer att skifta till bland annat bok, ek, hassel och björk. Lövsumpskogen vid bäcken har höga naturvärden och kräver särskild hänsyn vid avverkningen (Länsstyrelsen, 2021). Längs med stigen röjs sly bort men i övrigt ska platsen lämnas orörd för att förstärka känslan av vildhet på platsen. Denna del kan med fördel byta målklass i skogsbruksplanen till naturvård med skötsel (NS), produktion kan fortsätta i den norra delen som är utesluten från denna zonindelning.

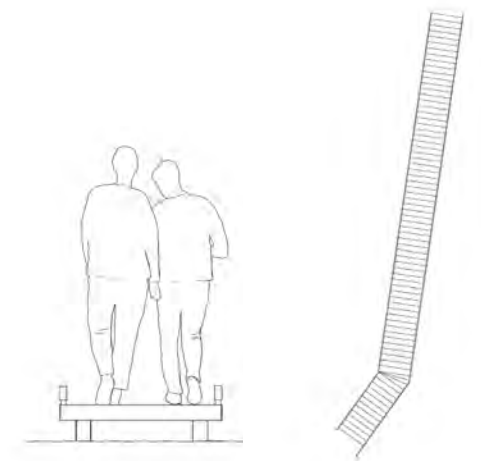
Figur 51. En 1,2 meter bred spång i trä leder genom den fuktigaste delen av sumpskogen. Konstruktionen möjliggör tillgänglighet utan att skada markens ekologiska struktur, samtidigt som den behåller ett lågmålt uttryck i landskapet.

Tillämpning av principer:

Skötsel för återhämtning: Den orörda känslan bevaras och förstärks genom minimal påverkan och skydd av naturliga element – vilket gynnar ro, sammanhang och naturupplevelse.

Tillgänglig rörelse i området: Spången gör området tillgängligt utan att störa platsens ekologiska eller visuella värden.

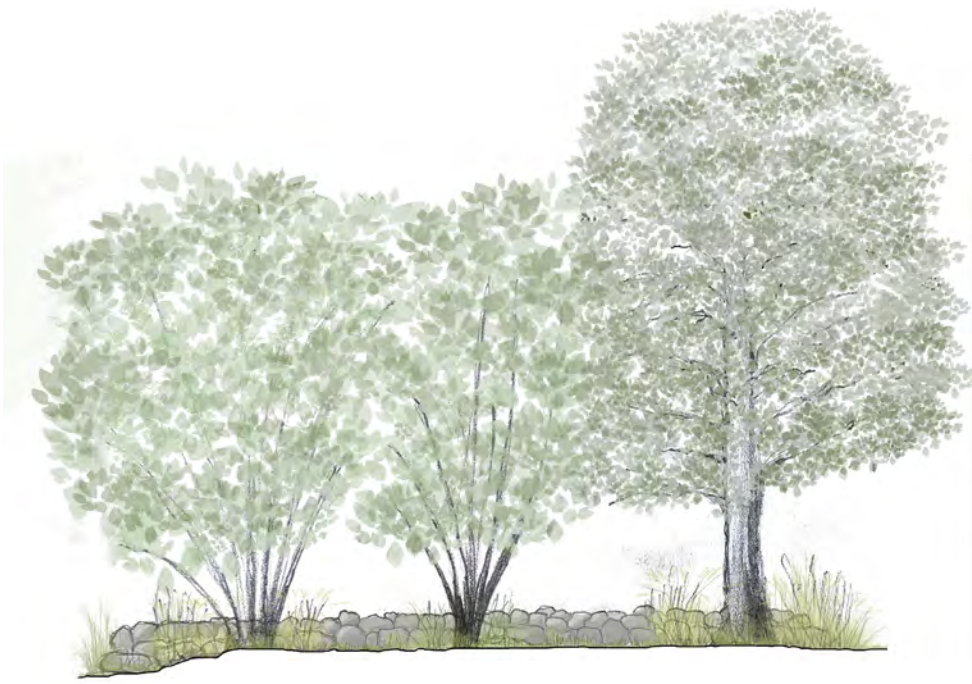
Sammanhållen utformning: Spången utförs i naturanpassat material och enkel form, i linje med principerna från referensprojekt.

Figur 52. Spångens konstruktion.

Spången

Tillgängligheten i zon 4 kräver passage genom våtmark med hög naturkänslighet. En 1,2 meter bred spång i trä leder genom den blötaste delen vilket tillåter både tillgänglighet och låg visuell påverkan. Den följer befintliga stigstråk och förankras i torrare mark. Konstruktionen tillåter besökare att uppleva sumpskogen utan att skada dess ekologiska struktur. I figur 51 och 52 syns spångens konstruktion och relation till omgivande landskap.

Figur 53. Genom riktad röjning och gallring av gran gynnas hasselns tillväxt och ljusinsläpp ökar. Resultatet är en ljus, halvöppen lundmiljö med höga natur- och kulturvärden, där gångvägar och ruinen lyfts fram.

Zon 5 - Ruinmiljö

Här är fokus på att stärka dimensionerna kulturell och social. Gången av hassel leder in besökaren förbi den gamla gården och ut vid gläntan omgärdad av stengårdsgårdar, hassel och ädellöv. Genom att rensa sly längs gången och runt ruinen förstärks det alltmer. Hassel och ädellöv ska gynnas på platsen och hassellundskaraktären kommer därmed bli starkare. Hassel är ljusälskande sort och gran bör gallras bort för att uppnå detta (Länsstyrelsen, 2021). Resultatet blir en ljus, halvöppen lundmiljö med höga natur- och kulturvärden, där gångvägar och ruinen lyfts fram (se figur 53). Spansk körvel (Myrrhis odorata), som växer i området, vittnar också om platsens odlingshistoria (figur 54). Platsens kulturhistoria betonas med skyltar och information om odling och kulturväxter. Vid den öppna platsen med utsikt över bäcken ligger den nya lägerplatsen med tillhörande sittplatser, vindskydd och vedförvaring – gestaltad i figur 55. Vindskyddets relation till lägerplatsens övriga delar och dess rumsliga placering i landskapet framgår även i sektion A–A (figur 56). Dimensionen social kommer därmed att förstärkas. Denna del kan med fördel byta målklass i skogsbruksplanen till naturvård med skötsel (NS).

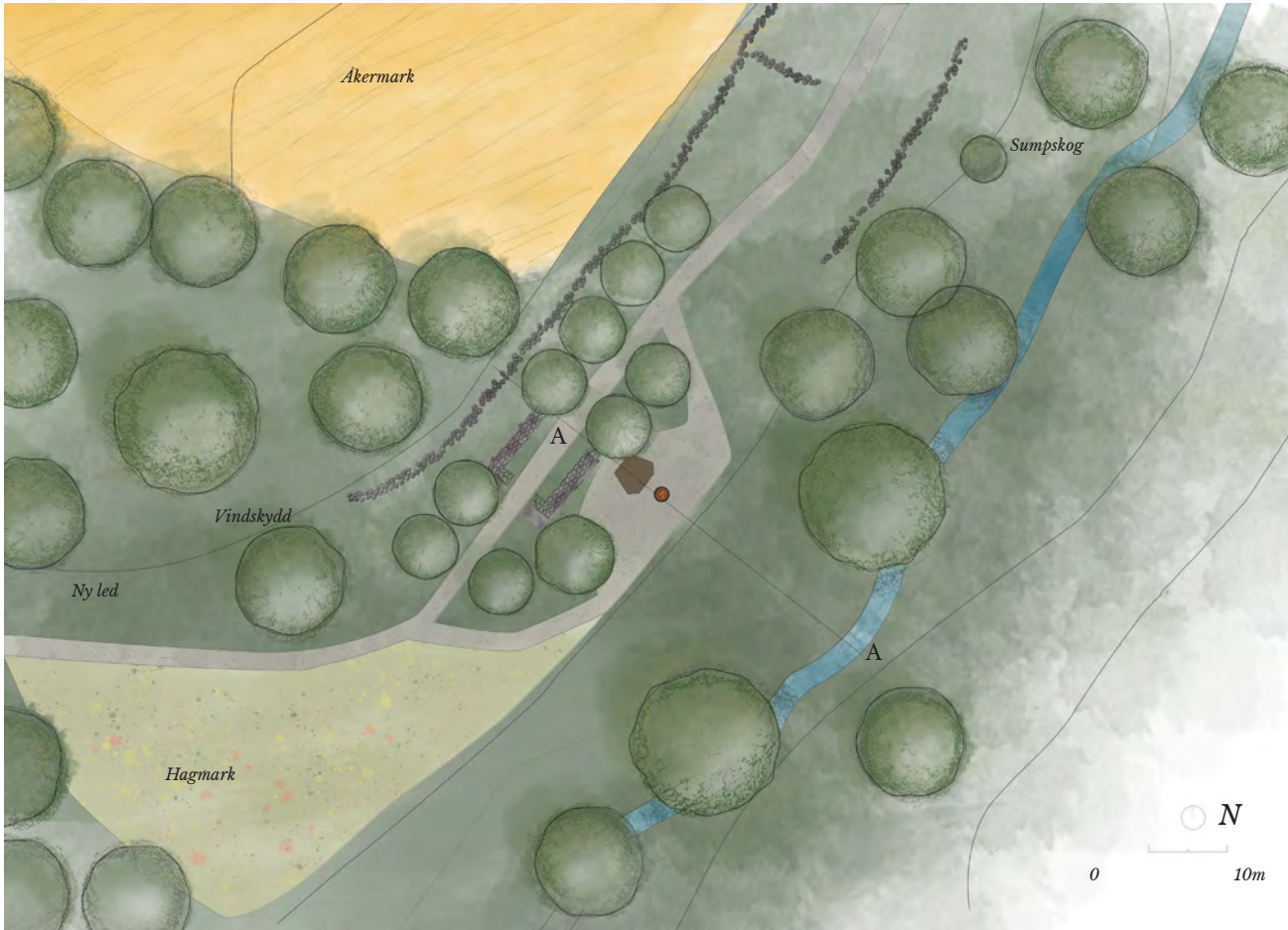
Figur 54. *Myrrhis odorata*
Spansk körvel växer här och visar på platsens historia.

Tillämpning av principer:

Synliggör kulturhistoria: Gångstråk och ruinen lyfts fram genom röjning och skyltning, vilket stärker förståelsen för platsens historiska betydelse.

Funktionell service: Vindskydd, sittplatser och information är integrerade i miljön på ett lägmålt och platsanpassat sätt.

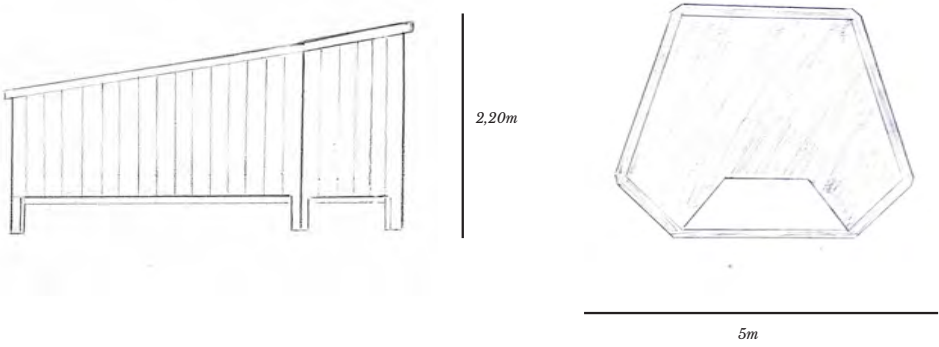
Förstärk platsens identitet: Den särskilda hassellundska-raktären bevaras genom gynnande skötsel och anpassade trädval.

Figur 55. Gestaltning av ny lägerplats. Illustrationen visar en glänta med utsikt över bäcken där sittplatser, vedförvaring och ett vindskydd placeras. Platsen är omgiven av hassel, ädellöv och stengårdsgårdar som förstärker platsens kulturhistoriska och sociala värden.

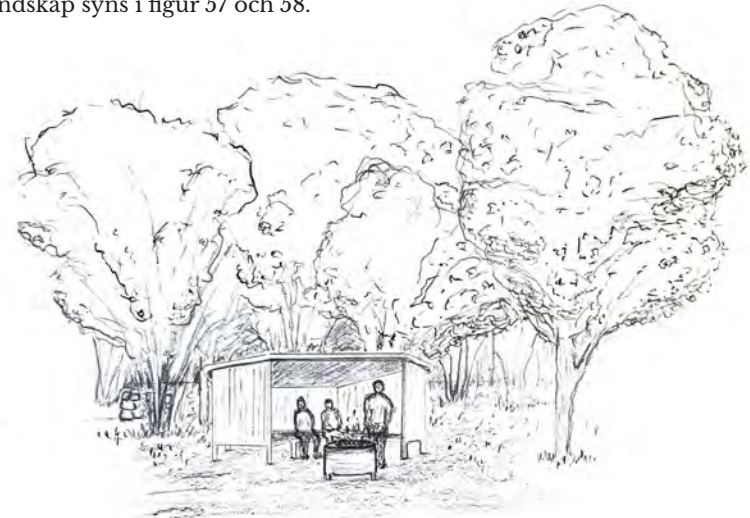
Figur 56. Sektion A–A genom lägerplatsen.

Figur 57. Vindskyddets konstruktion.

Vindskyddet

Vindskyddet är placerat med sin rygg mot Krämarebyggets ruin och hasselgången och har utsikt över bäcken. Formen är inspelad av ett klassiskt vindskydd fast med en tredelad sittyta. Det gör att det finns fler sittplatser men utan att bli mer utsatt för vind. Vindskyddet är byggd i material från området. Det finns flyttbara bänkar och vedförråd vid sidan. Vindskyddets konstruktion och relation till omgivande ruinlandskap syns i figur 57 och 58.

Figur 58. Vindskydd med tredelad sittyta. Vindskyddet har rygg mot ruinen och utsikt mot bäcken. Formen är utformad för att skapa ett skyddat och inbjudande rum med möjlighet till samvaro både inne och utanför skyddet. Konstruktionen är anpassad till platsens topografi och utformas med naturliga material för att smälta in i omgivningen.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Syftet med denna studie var att undersöka hur natur- och kulturmiljöer kan planeras och gestaltas för att framhäva befintliga värden och samtidigt förstärka besökarens upplevelse. Med målet att ta fram ett gestaltungsförslag på en lägerplats och skötselåtgärder för området som fungerar i ett aktivt skogsbruk och samtidigt stärker upplevelsevärden på platsen med hänsyn till, och med inspiration från, natur och kultur i omgivningen.

Frågeställning:

Hur kan en lägerplats utformas för att förstärka besökarens upplevelse av platsen och bli en målpunkt för friluftisutövare?

Hur kan ett friluftsområde planeras så det kan samexistera med ett produktionsskogsbruk?

Upplevelsevärden

Arbetet utgår ifrån platsens upplevelsevärden och i mitt försök att greppa dess innebörd har frågor dykt upp; varför trivs vi i naturen; Vilken natur föredras; Vilka upplevelser finns i naturen. Dessa frågor har varit viktiga för mig att förstå människans relation till naturen för att kunna uppnå mitt mål. Tidigare forskning bidrar till en djupare förståelse för hur naturens karaktär påverkar människors upplevelser. Grahns och Stigsdotter (2010), Kaplan et al. (1998) och Ulrich (1986) har klargjort att naturliga miljöer har positiva effekter på människors hälsa och välbefinnande. Vid återhämtning föredras platser som har en naturlig karaktär med grönska, skogsdoft och fågelsång och som också upplevs skyddade med en god överblick på omgivningen (Appleton, 1996; Grahns & Stigsdotter, 2010; Kaplan et al., 1998). Allt detta är upplevelser som skogen kan erbjuda så hur kan dessa upplevelsevärden förstärkas? Till viss del så uppnås detta målet bara genom att placera en vandringsled och lägerplats här. Eftersom ett upplevelsevärde utgår ifrån människan så måste det vara möjligt att uppleva för att det i själva verket ska existera. Genom att underlätta vistelse i naturen så tillgängliggörs platsens redan existerande upplevelsevärden för fler att uppleva. Genom stöd från bland annat Grahns och Stigsdotter (2010) teori PSD kunde områdets upplevelsevärden identifieras med målet att stärka naturens karaktärer och besökarnas upplevelser ytterligare.

Skogsbruk

En viktig del har varit att utforska hur skogsbruk kan samverka med rekreation och samtidigt ta hänsyn till naturens kulturhistoriska och ekologiska kvaliteter. Naturen har en egenskap av att vara en upplevelse i sig själv men i en skog med produktionsbruk kan det se annorlunda

ut, med drastiska ingrepp som kalhyggen och markberedning. Litteraturen betonar på hur sådana åtgärder har en negativ påverkan på upplevelsen av naturen och hur skogsskötseln bör anpassas i välbesökta naturområden (Gundersen & Frivold, 2008; Hannerz et al., 2016). Detta stöds av analysen i detta arbete som visar att områdena med störst visuella skogsbruksinsatser graderas lågt, som i zon 1, 2, 3. Studier visar att äldre blandskogar med grova träd och relativt god genomsikt ofta upplevs som särskilt attraktiva (Appleton, 1996; Gundersen & Frivold, 2008). Tät ungskog, däremot, uppfattas ofta som mindre inbjudande och kan vara både svår att navigera i och visuellt monotont (Gundersen & Frivold, 2008). Tidsperspektivet blir en avgörande faktor när det gäller skogsbruk och rekreation. Det går fort att avverka en skog, men processen för en skog att återgå till en rekreativ skog med de karaktäristiska egenskaper som uppskattas av människor tar flera decennier. Förslaget i detta arbete är baserat på att skogsbruket i området genomgår en förändring till att fokusera på platsens upplevelsevärde. Det är möjligt att det finns flera sätt för produktionsbruk och friluftsliv att samexistera men den litteratur som studerats visar att hyggesfria metoder är ett bra sätt att kombinera produktion av virke med friluftsvärden (Hannerz et al., 2016; Skogsstyrelsen, 2008). Resultatet visar att det är möjligt för friluftsliv och produktionsskogsbruk att samexistera men att det krävs ett förhållningssätt mellan naturvård, rekreation och skogsbruk. Projektets resultat visar att ett balanserat förhållningssätt mellan naturvård, rekreation och skogsbruk är möjligt genom noggrant anpassade skötsel- och gestaltungsprinciper. Det finns ett stort behov av ett långsiktigt perspektiv, där både biologisk mångfald och rekreationsvärden prioriteras för att bevara och stärka de värden som finns i produktionsskogar. Dagens trakthyggesbruk är våletablerat och för att stora förändringar ska ske krävs en annan skogspolitik. Men genom att ta hänsyn till rekreation och pröva alternativa skötselmetoder kan förhoppningsvis kan visa vägen till ett mer hållbart skogsbruk. På regional nivå finns goda möjligheter att ta beslut som främjar ett hållbart skogsbruk och samtidigt inspirera till andra initiativ. En skogsbruksplan är ett sätt att uppnå olika mål för trädbestånd men fler åtgärder behövs för att säkerhetsställa att hänsyn tas till biologisk mångfald. Vidare hade det varit intressant att fortsätta utforska skogsbruksmetoder som kan vara rekreativa och ge hög produktion utan bekostnad av ekologiskt värde. Om framtida forskning lägger större fokus på de sociala effekterna av dagens skogsbruk ökar sannolikheten för att förändringar sker mot mer hållbara metoder.

Metoddiskussion

Arbetet har utgått från ett tydligt gestaltungsfokus men har också rört sig mellan analys, teori, skötsel och design. Det har varit en iterativ process där fältstudier, platsbesök och analyser av vegetation och upplevelsevärden löpande har påverkat utvecklingen av gestaltungsförslaget.

De första zonindelningarna justerades i takt med att nya insikter uppstod, och litteraturstudien kompletterades vid flera tillfällen för att fördjupa förståelsen för till exempel rumslig variation i skog och skötselns påverkan på upplevelsevärden. Vissa gestaltungsidéer växte fram först efter att en zon analyserats utifrån Perceived Sensory Dimensions, medan andra baserades på samtal med markägare eller reflektioner efter besök vid referensprojekt. Metoden kan därmed beskrivas som cyklisk snarare än linjär – där steg i analys, teori och design återkommit flera gånger under projektets gång. Denna iterativa arbetsprocess har inneburit att förståelsen för platsen successivt fördjupats, och att förslaget hela tiden kunnat justeras och anpassas. Att arbeta med skogslandskap som gestaltungs-kontext har också ställt krav på ett långsiktigt tänkande, där framtida förändringar i vegetation och markanvändning behöver vägas in redan i designfasen. Gestaltungs-förslaget utgör därför inte ett färdigt mål, utan snarare en riktning som kan förvaltas och utvecklas vidare. Samtidigt innebär detta arbetssätt att vissa delar av analysen är mer kvalitativa än kvantitativa, vilket kan ses som en begränsning om projektet skulle jämföras med striktare vetenskapliga studier. Arbetet bygger till stor del på en platsbaserad förståelse där egna upplevelser och tolkningar spelat stor roll. För att öka generaliserbarheten i framtida studier skulle inslag som enkäter, intervjuer eller systematiska observationer kunna komplettera platsanalysen.

Att kategorisera upplevelser

Användningen av PSD-modellen (Perceived Sensory Dimensions) kan vara ett värdefullt verktyg för att kategorisera och analysera upplevelsevärden i skogsmiljöer. Modellen erbjuder möjligheten att mäta både subjektiva upplevelser och mätbara faktorer, vilket gör den mångsidig i olika sammanhang. Vissa kvaliteter kan dock vara svåra att definiera och kategorisera. Till exempel kan en miljö upplevas som både sammanhållen och varierad, trots att dessa dimensioner enligt modellen ska vara motsatser. Ett stort skogsområde kan samtidigt kännas sammanhållet, genom en enhetlig atmosfär som "en annan värld", och varierad, genom sin rikedom av arter, terrängformer och strukturer. Det kan beror på att skogens "zoner" oftast är i en mycket större skala än i en urban miljö. Det kan också finnas olika dimensioner beroende på vilken skala analysen utförs i, det hade därför varit intressant att göra en kategorisering av upplevelsevärden i en större skala. Skogen som helhet är en återhämtande plats som har kvaliteterna skyddad, naturlig, rofylld och sammanhållen (Grahm & Stigsdotter, 2010; Pálsdóttir et al., 2018). Men med ett mer inzoomat fokusområde avspeglar sig flera andra dimensionerna också. Vidare framgår att vissa kvaliteter, som rofylldhet och skyddade miljöer, är särskilt viktiga för återhämtning, medan sociala dimensioner har lägre prioritet i detta sammanhang. Detta kan ställa till metodologiska utmaningar när analysen utförs i en skogsmiljö där en social miljö är en helt annan än den är i staden. Till exempel visar projektets analys att zonen med lägerplatsen har starka inslag av sociala

och kulturella dimensioner, vilket enligt Grahn och Stigsdotter (2010) skulle innebära att det är en mindre återhämtande plats. I praktiken kan det dock vara så att rofylldhet och sociala kvaliteter samexisterar, där en social plats i skogen skiljer sig från motsvarande plats i en urban miljö. Detta väcker frågan om PSD-modellen är lika användbar i skogsmiljöer som i urbana miljöer, eller om modellen behöver anpassas för specifika miljöer. Trots detta fungerar modellen väl som ett verktyg för att kombinera skogsbruk och friluftsliv, och ger en god grund för att motivera alternativa skogsbruksmetoder. En annan utmaning är att vissa upplevelsevärden är mer subjektiva än andra, och resultatet kan variera beroende på vem som utför analysen. Preferenser för naturens estetik beror ofta på våra unika behov och erfarenheter (Mebus et al., 2013). Våra upplevelser påverkas av faktorer som genetiskt arv, kulturell bakgrund, barndom, utbildning och aktuell sinnesstämning (Stoltz & Grahn, 2021). Till exempel kan trygghet upplevas olika av olika individer – medan en person känner sig trygg i skogen, kan en annan känna motsatsen. Detta arbete präglas av mina personliga upplevelser, vilket både kan vara en styrka och en svaghet. Det ger ett personligt perspektiv men kan sakna objektivitet. Personliga upplevelser ska dock inte förkastas – som landskapsarkitekter behöver vi kunna sammanväva olika typer av värden, både mätbara och subjektiva.

Slutsats

Detta arbete visar att det finns stora möjligheter att utveckla skogsmiljöer för friluftsliv med utgångspunkt i både platsens karaktär och dess framtida potential. Genom att kombinera upplevelseanalys, långsiktig skötsel och varsam gestaltning kan även produktionspräglade skogar göras tillgängliga och meningsfulla för fler. Förslaget för Krämarebygget visar hur enkla insatser kan stärka en plats identitet, och samtidigt utgöra en strategi för att integrera rekreation och naturvård i aktivt brukade landskap. Resultatet kan förhoppningsvis inspirera till liknande initiativ på andra platser, där olika markanvändningsintressen samspekar och kompletterar varandra.

REFERENSER

Albrektsson, A., Elfing, B., Lundqvist, L., & Valinger, E. (2012). *Skogsskötselns grunder och samband*. Skogsskötselserien, kapitel 1.

Andra upplagan. Tillgänglig på: www.skogsstyrelsen.se/skogsskotselserien. [2024.11.16]

Appleton, J. (1996). The experience of landscape (Rev. ed). *London, New York, Wiley*

Björheden, R., Sonesson, J., Berlin, M., & Karlsson, B. (2019). *Hallands skogar ur ett klimatperspektiv*.

Dahlberg, A. (2011). *Kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk—Slutrapport för delprojekt naturvärden*. Skogsstyrelsens Böcker & Broschyrer—Rapport 2011:7. <https://shop.skogsstyrelsen.se/sv/publikationer/rapporter/kontinuitetsskogar-och-hyggesfritt-skogsbruk-slutrapport-for-del.html>

Faskunger, J. (2020). *Friluftslivets möjligheter. En kunskapssammanställning av friluftslivets nytta för individ och samhälle*. Rapport. Naturvårdsverket och Svenskt Friluftsliv

Fritz, Ö. & Berlin, G. (2001). *Översyn av Hallandsås nordsluttning - Biologiskt värdefulla områden*. (2001:02). Länsstyrelsen Halland och Länsstyrelsen Skåne. <https://www.lansstyrelsen.se/halland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2001/200102---over-syn-av-hallandsas-nordsluttning-biologiskt-vardefulla-omraden.html>

Grahn, P., & Stigsdotter, U. K. (2010). The relation between perceived sensory dimensions of urban green space and stress restoration. *Landscape and Urban Planning*, 94(3), 264–275. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2009.10.012>

Grahn, P, & Stoltz, J. (2022). *Indikatorer för hälsopromoverande urbana grönområden*. Naturvårdsverket.

Gundersen, V. S., & Frivold, L. H. (2008). *Public preferences for forest structures: A review of quantitative surveys from Finland, Norway and Sweden*. Urban Forestry & Urban Greening, 7(4), 241–258. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2008.05.001>

Hannerz, M., Lindhagen, A., Forsberg, O., Fries, C., & Rydberg, D. (2016). *Skogsskötselserien – Skogsskötsel för friluftsliv och rekreation*. Skogsskötselserien, kapitel 15. Första upplagan. Tillgänglig på: www.skogsstyrelsen.se/skogsskotselserien. [2024.12.01]

Kaplan, R, Kaplan, S., & Ryan, R. (1998). With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature. *Island Press*. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/slub-ebooks/detail.action?docID=3317305>

Kuuluvainen, T. (2016). Conceptual models of forest dynamics in environmental education and management: Keep it as simple as possible, but no simpler. *Forest Ecosystems*, 3(1), 18. <https://doi.org/10.1186/s40663-016-0075-6>

Länsstyrelsen. (2003). Den halländska skogen—Människa och mångfald: En underlagsrapport till en regional strategi för skogsskydd. <https://www.lansstyrelsen.se/halland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2003/200307---den-hallandska-sko-gen---manniska-och-mangfald-en-underlagsrapport-till-en-regional-strategi-for-skogsskydd.html>

Länsstyrelsen. (2021). *Värde-trakter för skog och prioriterade skogstyper i Hallands län: Underlag för arbetet med formellt skydd av skog*. (2021:02). <https://www.lansstyrelsen.se/halland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2021/202102-varde-trak-ter-for-skog-och-prioriterade-skogstyper-i-hallands-lan-underlag-for-arbetet-med-formellt-skydd-av-skog.html>

Mebus, F., Lindman, J., Näsström, C., & Wahldén, M. (2013). *Tillgängliga natur- och kulturområden*. Naturvårdsverket.

Naturskyddsföreningen. (2021). *Vanliga frågor om skog och skogsbruk*. <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/vanliga-fra-gor-om-skog-och-skogsbruk/> [2024.11.05]

Pålsdóttir, A. M., Stigsdotter, U. K., Persson, D., Thorpert, P., & Grahn, P. (2018). The qualities of natural environments that sup-port the rehabilitation process of individuals with stress-related mental disorder in nature-based rehabilitation. *Urban Forestry & Urban Greening*, 29, 312–321. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2017.11.016>

Schibbye, B. & Pålstam, Y. (2001). *Landskap I fokus – utvärdering av metoder för landskapsanalys*. (91 · 7209· 232· 7). Riksantikvarieä-mbetet. <https://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1234671/FULL-TEXT01.pdf>

Skogsstyrelsen. (2008). *Kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk i ädellövskogar - slutrapport för delprojekt Ädellöv*. Skogsstyrelsen.

Stigsdotter, U., Sidenius, U., & Grahn, P. (2020). FROM RESEARCH TO PRACTICE: OPERATIONALISATION OF THE EIGHT PERCEIVED SENSORY DIMENSIONS INTO A HEALTH-PROMOTING DESIGN TOOL. 13, 57–70. *Alam cipta : international journal on sustainable tropical design research and practice*

Stoltz, J., & Grahn, P. (2021). Perceived sensory dimensions: An evidence-based approach to greenspace aesthetics. *Urban Fo-restry & Urban Greening*, 59, 126989. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.126989>

Trafikverket. (2020). *Landskapsanalys för planläggning av vägar och järnvägar - ILKA (Integrerad landskapskaraktärsanalys) - En hand-ledning*. <https://trafikverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1431120/FULLTEXT02.pdf>

Ulrich, R. S. (1986). Human responses to vegetation and landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 13, 29–44. [https://doi.org/10.1016/0169-2046\(86\)90005-8](https://doi.org/10.1016/0169-2046(86)90005-8)

BILAGA 1

– Checklista för bedömning av Perceived Sensory Dimensions (PSD)

Analysen av zonerna bygger på en kvalitativ bedömning av sinnesbaserade upplevelsevärden i landskapet. För varje zon har förekomsten av olika PSD-dimensioner graderats utifrån en anpassad checklista med variabler inspirerade av Stigsdotter et al. (2020) samt Stoltz och Grahn (2021).

Gradering:

0 = frånvarande

1 = svagt närvarande

2 = tydligt närvarande

3 = dominerande

PSD-dimension	Variabler
Naturlig	• Vild och orörd • Gammal och död vegetation • Element som vatten och stenar • Upplevs tryggt • Få människor • Topografisk variation
Skyddad	• Rumsliga strukturer, träd/buskar • Upplevs som litet • Vindskyddat • Upplevs tryggt
Kulturell	• Upplevs omvårdad • Religiösa eller historiska artefakter • Kultur- eller arkitekturhistoria • Kulturväxter • Spår av mänsklig aktivitet såsom djurhållning, odling och skogsbruk
Öppen	• Överblickbar • Få höga objekt • Lite eller ingen topografisk variation
Rofylld	• Tyst och stilla eller naturliga ljud • Få människor • Upplevs omvårdad • Upplevs trygg
Sammanhållen	• Upplevs rymlig • Korsas inte av vägar • Många träd • Oförändrade karaktärer
Social	• Möjlighet till möten • Bord och sittplatser • Hårdgjorda ytor, grus • Upplevs trygg
Varierad	• Topografisk variation • Fler skiktad vegetation • Hög biologisk mångfald • Element som vatten och stenar • Olika färger, lukter, ljud